

STADS HERSTEL MAGAZINE

83 | 2019

Themanummer:
**Allemaal
erfgoed**

AANGEKOCHT

*Zes Amsterdamse
topmonumenten
met hulp van onze Vrienden.*

NOSTALGIE

*TBC- huisje gaat pas-
sende toekomst tegemoet*

**STADS
HERSTEL**
AMSTERDAM

CROWDFUNDING

*De Haarlemmerpoort
krijgt zijn allure terug!*

600 Monumenten en Beeldbepalende panden

waaronder grachtenpanden,
kerken, forten, woonhuizen, gemalen,
tramremises, molens en een scheepswerf

Gered & Gerestaureerd

Stadsherstel redt en restaureert
monumenten
en beeldbepalende panden
die de markt laat liggen

Herbestemming

Waar de oude bestem-
ming niet meer mogelijk
is zoeken we naar een
passende nieuwe

Openstelling & Monumentale Momenten

Bijzondere Locaties worden
opengesteld voor
cultuur, diners, recepties,
huwelijken, en congressen
(meer dan 2000 activiteiten per jaar)

Met meer dan

1200 woningen
330 bedrijfsruimten
13 bijzondere Locaties

En dat
allemaal in de
Metropoolregio
Amsterdam.

Vrienden

We doen het samen
met onze 2500 Vrienden,
aandeelhouders,
subsidiegevers, fondsen,
vrijwilligers en andere
samenwerkingspartners

RESTAURATIE, HERBESTEMMING, VERHUUR, BEHEER EN
OPENSTELLING VAN MONUMENTEN VOOR NU EN DE TOEKOMST

ALLEMAAL ERFGOED

Stadsherstel heeft in ruim zestig jaar meer dan 600 panden gerestaureerd en/of herbestemd en daarmee gered. Het gaat om de meest uiteenlopende panden; woonhuismonumenten, kerken, molens, forten, boerderijen, gemalen, pakhuizen, scholen en een scheepswerf. Niet alleen in Amsterdam, maar in de gehele Metropoolregio Amsterdam.

De beslissing of Stadsherstel zich bezig houdt met een pand heeft te maken met de architectonische, cultuurhistorische of maatschappelijke waarde die een pand in zich heeft. Het hoeft dus niet altijd een (rijks)monument te zijn. Daarnaast is het natuurlijk van belang of het een financieel haalbaar project is. Stadsherstel beoor-

deelt of ze het pand goed kan restaureren én in de toekomst kan blijven onderhouden. Vaak speelt de Vereniging Vrienden een belangrijke rol in dat haalbaarheidsonderzoek.

De Vrienden maakten en maken vele aankopen en restauraties mogelijk, een bijzonder voorbeeld is de recente aankoop van zes top monumenten van de gemeente Amsterdam, waaronder het voormalige raadhuis van Ransdorp, Molen de Gooyer en De Hollandsche Manege. De aankoop van die panden was niet mogelijk geweest zonder het legaat van mevrouw Borst en de bijdrage uit contributies van de 2.500 Vrienden. Het is fantastisch dat Stadsherstel zo loyaal gesteund wordt door particulieren die monumenten en beeldbepalende panden in Amsterdam en omstreken een warm hart toedragen.

Naast deze grote aankoop kochten wij gemeentelijke monumenten en panden die onderdeel zijn van het Werelderfgoed. We restaureerden ook panden zonder officiële monumentenstatus. Om welke panden het gaat en wat het verschil is tussen de verschillende soorten monumenten, vertellen wij u graag in dit magazine (kijk op pagina 26 voor een getekend overzicht van alle aankopen). Bij deze wil ik graag de Vrienden en donateurs bedanken die hebben bijgedragen aan de crowdfunding voor de Haarlemmerpoort. U leest daar op pagina 10 meer over. Alleen dankzij die bijdragen kunnen we dit pand zijn allure teruggeven. Wij kijken ernaar uit om u dit markante pand na afloop van de restauratie te tonen.

Ik wens u veel lees- en kijkplezier,

Onno Meerstadt, directeur

INHOUD

Stadsherstel Magazine No. 83

RESTAURATIES EN MONUMENTEN

- 6 Gemeentelijk, rijks en meer
- 8 Memory Monday
- 12 Unesco: kostbaar werelderfgoed
- 17 Zo'n prachtige manege in stand houden?
Echt iets voor Stadsherstel
- 20 Werk in uitvoering
- 23 Rijk gedecoreerd stucwerk aan de gracht
- 26 Onder onze vleugels sinds 2018
- 34 De stad als monument
- 36 Bij herbestemming krijgen wij de kogel veelzijdig door de kerk
- 40 Vindingrijk feminisme van Rietveld en zijn muze Schröder
- 42 Liefdevol onder de pannen: Margaretha's Hoeve verwelkomt ouderen

CULTUUR EN RECREATIE

- 4 Zwierend hoefgetrappel in een rijksmonument
- 14 Als de wieken draaien, houdt de molenaar de wacht
- 28 Amsterdammers buiten de stadsgrenzen
- 30 Vooruitzicht 2019
- 31 Wist u dat.....
- 38 Hoe luister je naar een orgel?
- 46 Jong talent in onze Bijzondere Locaties

VERENIGING VRIENDEN VAN STADSHERSTEL

- 9 Edith Oen-Oei Schone Kunstenfonds
- 10 Hoera voor de Haarlemmerpoort
- 22 Vrijwilliger(s) in beeld
- 32 Vereniging Vrienden van Stadsherstel
Aanmeldformulier Vrienden en cadeaubon
- 48 Periodiek schenken
Overeenkomst periodiek schenken

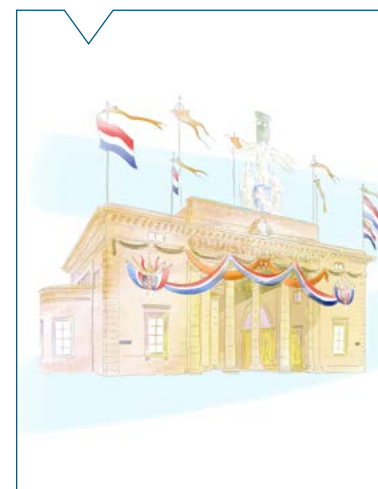

Cadeaubon

Een **gratis** Vriendenlidmaatschap cadeau doen? Dat kan met de cadeaubon in het hart van dit Magazine bij p. 32

p.11 Hoera voor de Haarlemmerpoort!

Fantastisch, het is gelukt. We kunnen de Haarlemmerpoort zijn trots teruggeven.

p. 23 Rijk gedecoreerd stucwerk aan de gracht.

De meesterstucadoor aan het werk in de Prinsengracht 25.

p.46 Jong talent in onze Bijzondere Locaties

Diverse pagina's

Aangekocht: zes topmonumenten van de gemeente Amsterdam.

Van links naar rechts: Het Raadhuis van Ransdorp, de Christ Church, Molen de 1200 Roe, Molen De Bloem
Onder: Molen De Gooijer en De Hollandsche Manege

De Hollandsche Manege sinds 1882

ZWIEREND HOEFGETRAPPEL IN EEN RIJKSMONUMENT

Een levend museum, zo mag de Hollandsche Manege (1882) met recht worden genoemd. Het is de allereerste paardrijkschool van Nederland en al decennialang oefenen ruiters er de Vondelcarrousel, een reeks manoeuvres met heren tegenover dames in amazonezit (benen aan één kant).

In de middeleeuwen was carrouselrijden onderdeel van riddertoernooien, daarna zetten militairen het in om te demonstren hoe men in het leger orders opvolgt. De Vondelcarrousel staat sinds 2015 op de Nationale Inventarislijst Immaterieel Cultureel Erfgoed. Extra bijzonder is het dat de manoeuvre in het rijksmonument De Hollandsche Manege plaatsvindt. Zo komen twee vormen van erfgoed mooi samen.

Monumentenzorg in Nederland

Gemeentelijk, rijks en meer

Nederland ondergaat in de negentiende eeuw een gedaante-verwisseling. Van een agrarische samenleving naar een land van industrie en urbanisatie. Stadsmuren en stadspoorten sneuvelen, wallen worden geslecht en grachten gedempt. Het blijkt tijd voor het beschermen van monumenten.

Steden trekken in de negentiende eeuw veel nieuwe inwoners, ze barsten -bijna letterlijk- uit hun voegen. Wat in de weg staat moet wijken. Gelukkig zijn er particulieren en organisaties die zich daartegen verzetten. Jhr. mr. Victor Eugène Louis de Stuers (1843 -1916) wordt algemeen beschouwd als de oprichter van monumentenzorg in Nederland. Met zijn artikel 'Holland op zijn smalst', dat in 1873 in De Gids verschijnt, wijst hij op de erbarmelijke toestand waarin onze grote monumenten op dat moment verkeren. Onverschilligheid ten opzichte van kunst constateert hij in alle lagen van de bevolking. Hij verwijt de staat een passieve houding met betrekking tot het kunstonderwijs en de bescherming van monumenten.

Vanwege toedoen van De Stuers wordt in 1874 het College van Rijksadviseurs voor de Monumenten van Geschiedenis en Kunst ingesteld. De Stuers mag de lakens uitdelen; als chef van de afdeling Kunsten en Wetenschappen op Binnenlandse Zaken krijgt hij de gelegenheid om zijn gedachten goed in daden om te zetten.

DE EERSTE MONUMENTENWET

Er komt een inventarisatie naar te beschermen monumenten van vijftig jaar en ouder. In de praktijk komt dat neer op monumenten van vóór 1850*. Door de economische crisis van de jaren dertig en de Tweede Wereldoorlog heeft monumentenzorg in de eerste helft van de twintigste eeuw weinig prioriteit. Na de Tweede Wereldoorlog start een nieuwe aanval op monumentale panden. Gemeenten maken ruim baan voor het snel groeiende autoverkeer, parkeerplaatsen en winkelcentra. Weer worden grachten gedempt, straten verbreed en moeten huizen wijken.

Pas in 1961 neemt de staat de eerste Monumentenwet aan. Stadsherstel bestaat dan al vijf jaar en heeft dan al 48 monumentale panden gered.

MONUMENTEN BEHOREN TOT HET MATERIËLE ERFGOED

Met erfgoed bedoelen we datgene dat we van onze voorouders erven. Zaken die we waarderen, waarmee we ons identificeren en die we willen bewaren voor toekomstige generaties.

Noord-Holland heeft bijna 23.000 monumenten. Dat zijn ongeveer 14.000 rijksmonumenten, 600 provinciale monumenten en 8.350 gemeentelijke monumenten.

Een beschermd rijksmonument is van nationaal belang vanwege de schoonheid, betekenis voor de wetenschap of de cultuurhistorische waarde. Een provinciaal of gemeentelijk monument vertegenwoordigt een soortgelijke waarde op provinciaal of plaatselijk niveau. Daarnaast bestaan er 400 beschermde stads- en dorpsgezichten in Nederland. Dat zijn gebieden met een bijzonder cultuurhistorisch karakter. Panden binnen zo'n beschermd stads- of dorpsgezicht hebben niet automatisch de status van beschermd monument.

*Tegenwoordig hoeft een pand om monument te worden niet meer ouder te zijn dan 50 jaar.

Het in 2017 gerestaureerde kerkje van Evers in Landsmeer heeft een provinciale monumentenstatus. De Vrienden droegen bij aan het terugbrengen van de schoorsteenkappen en de entree.

Het pas door ons aangekochte rijksmonument 'Het Raadhuis van Ransdorp' staat in een beschermd dorpsgezicht, samen met het eerder door Stadsherstel gerestaureerde gemeentelijk monument de Kerk van Ransdorp.

Op verschillende monumenten, zoals de Haarlemmerpoort, is een blauw-wit schildje aangebracht. Veel mensen weten niet dat dit schildje niet duidt op een monumentstatus, maar op een functie in tijden van oorlog. Het is het internationaal erkend herkenningsteken, aangebracht op grond van het Verdrag van Den Haag in 1954.

Het biedt bescherming van cultuurgood bij een gewapend conflict. Gebouwen met zo'n schildje mogen niet worden beschoten of beschadigd.

MEMORY MONDAY

Brouwersgracht 95 t/m 101 hoek Prinsengracht 1

Aangekocht: 1963-1971

Gerestaureerd: 1972

Op de gevels van de panden prijken bijzondere gevelstenen:

'DE LOOTSMAN/DE WILDE BAREN' (nr. 95) - 'VRIENDEN SIET/EEN SAK SESHALVE/GEEF IK NIET' (nr. 97) - 'T SMACK ZEYL' (nr. 101).

De laatste twee zijn in 2018 dankzij bijdragen van de Vrienden gerestaureerd. Nummer 99 was van 1891 tot '98 het woonhuis van schrijver Theo Thijssen (1879-1943).

EDITH OEN-OEI SCHONE KUNSTENFONDS: STEUNPILAAR MET EEN GOED VERHAAL

Een steunpilaar voor de stad, dat wil Gay Lee Oen zijn. Op haar geheel eigen enthousiaste wijze. Persoonlijk als historica en financieel met bijdragen uit haar Edith Oen-Oei Schone Kunstenfonds. Ze adopteert bij de crowdfunding een zuil van de Haarlemmerpoort.

Gay Lee Oen (1946) ademt geschiedenisoverdracht. Tijdens haar professionele leven als docent op middelbare scholen, in haar gepensioneerde bestaan als gids bij Mee in Mokum van Gilde Amsterdam en Stadsherstel. "Ik wist al op mijn elfde dat ik geschiedenisdocent wilde worden. Mijn moeder vond dat wel even jammer, ze had graag gezien dat ik de winkel overnam. Dat deed mijn broer uiteindelijk."

De winkel was de allereerste Indische toko in Amsterdam: Toko Ramee op de Ferdinand Bolstraat, dat nog steeds bestaat. Ramee betekent 'druk'; dankzij het zakelijke instinct van Gay Lee's moeder Edith maakte de winkel zijn naam waar en bouwde haar moeder een vermogen op. Met haar erfdel uit dat vermogen kon Gay Lee bij het Prins Bernhard Cultuurfond het 'Edith Oen-Oei Schone Kunstenfonds' oprichten. De naam verbindt haar en haar moeder; Gay Lee betekent in het Chinees 'schone kunsten'.

"Ik ben Chinees, mijn familie had toko's in Indonesische steden, handel zit in ons bloed. Net voor de onafhankelijkheid is mijn vader in Nederland gaan werken. Terugkeren naar Indonesië was geen optie, wij moesten Nederlander worden dan de Nederlanders zelf."

DE BUITENKANT VERFRAAIEN

Nadat vader Oens tabakshandel failliet ging, besloot moeder Edith een 'living' voor het gezin op te zetten. "Ze is altijd meer geweest dan huisvrouw. In de eerste jaren had ze een confectieatelier thuis, waar ze sjieke mantelpakjes maakte voor een winkel in de Leidsestraat. Ze moest nota bene toestemming vragen aan mijn vader! Pas in 1956 is de wet 'handelingsonbekwaamheid van de vrouw' afgeschaft."

'Om zichzelf scherp te houden' deed moeder Edith in aandelen, en ze verwierf twee winkelpanden en een woonhuis. "Mijn vader hielp haar met de administratieve kant van de zaak."

Gay Lee Oen vindt het "heel leuk" om nog tijdens haar leven te kunnen genieten van giften uit haar familiekapitaal. De buitenkant van erfgoed beschermen heeft haar grootste prioriteit, zodat ze er als stadsgids over kan vertellen. "Ik wil mensen bewustzijn voor het verleden bijbrengen, dat leert je relativeren. Het is belangrijk om je er als mens van bewust te zijn hoe dingen tot stand zijn gekomen. Cultuur dwingt je om over jezelf na te denken en te ontdekken dat één waarheid niet bestaat. Iedereen heeft zijn eigen perspectief op waarheid. Dat inzicht helpt je om anderen te respecteren."

Het verleden leert je relativeren

Hoera voor de Haarlemmerpoort!

Gelukt! Bijna vijfhonderd Amsterdam-liefhebbers gaven gehoor aan onze oproep: bouw mee aan de Haarlemmerpoort! Dankzij prachtige bijdragen hebben we met crowdfunding de benodigde 171.000 euro binnen. De stijgers staan inmiddels langs de gevels, wij buigen ons met volle toewijding over de restauratie van de Haarlemmerpoort.

Heijmeijer van Heemstede fonds: "Voor het behoud en verfraaiing van de stad Amsterdam adopteer ik hierbij graag een zuil van de Haarlemmerpoort."

Euro Business Center (EBC): "De Haarlemmerpoort is de entree naar de buurt waar we zo van houden. Het zou fantastisch zijn als de poort in al zijn glorie hersteld kan worden. Een aanwinst voor het plein!"

Het was mogelijk om een donatie te geven aan de gehele restauratie, of om een onderdeel van de poort te adopteren.

Deze delen zijn geadopteerd:

- De eerste zuil: Heijmeijer van Heemstede fonds.
- De tweede zuil: Edith Oen-Oei Schone Kunstenfonds.
- De derde zuil: Gansoord fonds.
- De vierde zuil: Klein Erfgoedfonds A'dam.
- De vijfde zuil: namens de erven Dr R.Hoegen.
- De zesde zuil: voor de jarige Bram Elsenaar van vrienden en familie
- De zevende zuil: de heer H.J. Hulsebosch
- De achtste zuil: de heer P.J.M. Schalken

- De eerste pilaster: de heer J. Hengeveld.
- De tweede pilaster: mevr. P. Hengeveld- Brand.
- De derde pilaster: Zaanstad schilderwerken.
- De vierde pilaster: Elektra BV.
- De vijfde pilaster: A.F. Vester
- De zesde pilaster: Euro Business Center (EBC).
- De zevende pilaster: Harm Ploeger
- De achtste pilaster: Frans Vermeer

- De rechter ingang: Stichting Betrokkenen Stedelijke Vernieuwing.
- Een strekkende meter fries: de nalatenschap van de heer Stijger.
- Het eerste uurwerk en vijf strekkende meter fries onder het uurwerk: het Meekel-Groen Fonds, een fonds op naam opgericht bij de Vrienden van Stadsherstel.
- Het tweede uurwerk: stichting Vrederijk.
- Het houtsnijwerk rondom het uurwerk: de heer F.W. Huisman
- Het houtsnijwerk rondom het tweede uurwerk: Schildersbedrijf Simons

De Haarlemmerpoort

Jarenlang stond hij ontheemd tussen park en plein, de verweesde oude stadspoort tussen Amsterdam en Haarlem. In 1840 reed Koning Willem II er als eerste feestelijk onderdoor, wij hopen zo'n koninklijk gevoel voor de toekomst opnieuw te creëren. Dankzij de bijdragen van Vrienden en (nieuwe) bekenden hebben we wind mee! We restaureren de poort, iedereen kan in de toekomstige horeca meegenieten van ons werk. Bovendien realiseren we er ook tien woningen. De Haarlemmerpoort wordt weer een boegbeeld van Amsterdamse trots!

Wij zijn alle donateurs zeer erkentelijk voor hun gulle bijdragen. In het bijzonder uiten wij ook op deze plaats onze dank aan: Isabella Vergroesen, P.W. Janssen's Friesche Stichting, J.M. Beek, E. Donk, de heer Brouwer, De heer Merkelbach van Enkhuizen, De Bijl Nachenius Fonds, De Konink-Walst Fonds beide fondsen op naam van het Prins Bernhard Cultuurfonds, Amsterdams Monumenten Fonds, NEWOMIJ en de wandelaars/donateurs van de Amsterdam City Walk van Le Champion.

UNESCO: KOSTBAAR WERELDERFGOED

Wat hebben de toren van Pisa, de Chinese Muur en de Galapagos-eilanden gemeen? Ze zijn allemaal uniek in de wereld. We noemen ze Werelderfgoed, erkend door UNESCO. Ook Nederland heeft onnavolgbaar erfgoed op de UNESCO-lijst, vooral dankzij onze eeuwige strijd tegen het water.

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization), is een in 1945 opgericht onderdeel van de Verenigde Naties dat zich inzet voor vrede, veiligheid en samenwerking tussen landen op het gebied van onderwijs, wetenschap, cultuur en communicatie.

De organisatie heeft een lijst opgesteld van onvervangbaar en uniek erfgoed in de wereld: de Werelderfgoedlijst. Aangesloten landen beloven om hun eigen Werelderfgoed goed te verzorgen en elkaar daarmee te helpen, zodat ook volgende generaties ervan kunnen genieten. Op de materiële werelderfgoedlijst van UNESCO staan verspreid over 167 landen 832 cultuurerfgoederen, 206 natuurerfgoederen en 35 gemengde erfgoederen. Het Koninkrijk der Nederlanden heeft tien door UNESCO erkende werelderfgoederen. Dankzij Stadsherstel zijn een aantal monumenten in twee Werelderfgoederen, de Amsterdamse grachtengordel en de Stelling van Amsterdam, gered en gerestaureerd.

Immaterieel Cultureel Erfgoed

Naast de materiële lijst bestaat een lijst van immaterieel erfgoed. Daarop staan de niet-tastbare gewoontes of gebruiken van vroeger, die we koesteren

en levend houden; oraal erfgoed, dans, muziek, theater, rituelen, ambachten en tradities. Het is kennis en kunde die we door willen geven aan volgende generaties. Er kunnen tradities voorgedragen worden voor de Nationale Inventaris Immaterieel Erfgoed in Nederland én de UNESCO-lijst voor immaterieel cultureel erfgoed. In 2017 kwam voor het eerst een Nederlands ambacht op de immateriële lijst van UNESCO terecht: dat van de molenaar. Stadsherstel zorgt met zijn huurders voor verbinding van het immateriële en materiële erfgoed. In verschillende Stadsherstelmusea wordt de oral history verteld en voeren betrokkenen het vakmanschap nog uit. In de Kromhoutwerf staan vrijwilligers bij de machines, molenaars houden de wieken in beweging en shanty's* weerklinken in de bijzondere Stadsherstellocaties. Ook bouwtradities als het behalen van het hoogste punt, een restauratie met pannembier en een kapfooi voor de bouwvakkers worden nog steeds gevierd.

Stadsherstelmusea:

Kromhoutwerf, Fort aan den Ham, Schooltje van Dik Trom, Museum de Noord, Het levend paardenmuseum en Het Kleinste Politiebureau van Nederland.

*Een shanty is een lied dat vroeger aan boord van grote zeilschepen werd gezongen als arbeidslied.

BOEKENTIP

Halverwege 2019 komt ons boekje uit over de verdedigingswerken van Amsterdam inclusief de Stelling van Amsterdam. Alle Vrienden krijgen dit boekje toegestuurd. Ook is het los verkrijgbaar á € 10,- excl. verzendkosten.

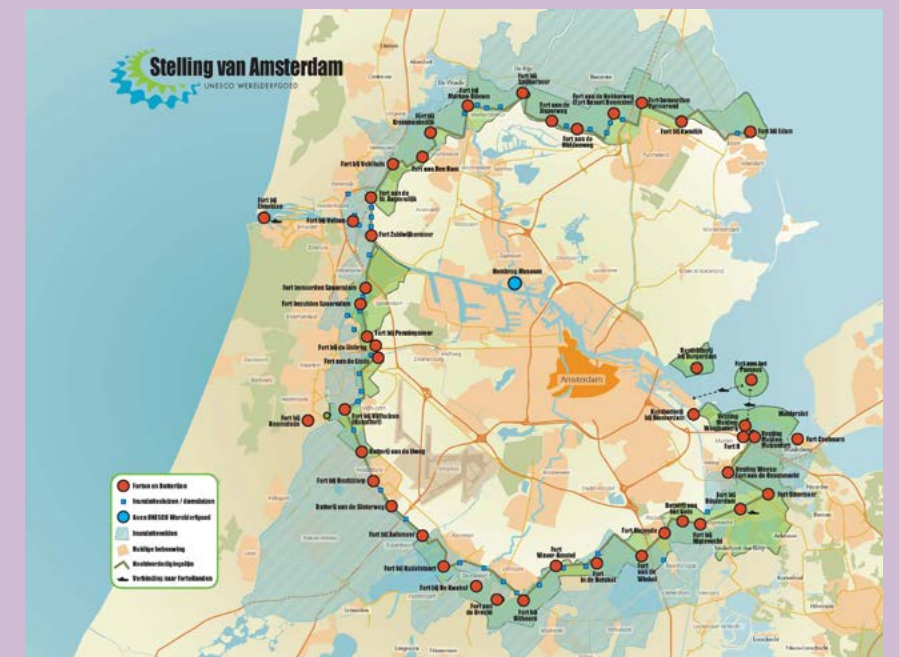
ZEVENTIENDE-EEUWSE GRACHTENGORDEL

In de 17e eeuw groeide Amsterdam uit haar voegen. De stad beleefde haar Gouden Eeuw in economisch, politiek én cultureel opzicht. Een flinke uitbreiding was hard nodig. Het stadsbestuur maakte daarom een uitbreidingsplan dat Amsterdam vijf keer zo groot zou maken. De grachtengordel, met zijn 14 kilometer gracht en 80 bruggen, is een stedenbouwkundig, waterbouwkundig en architectonisch meesterwerk. Het gebied werd door de systematische aanplant van bomen langs de grachten en de aanleg van prachtige tuinen een heel groene stad. Deze planmatige stadsuitbreiding heeft tot ver in de 19e eeuw over de hele wereld als voorbeeld gediend. UNESCO heeft de Grachtengordel van Amsterdam in 2010 benoemd tot werelderfgoed.

Stadsherstel heeft verschillende monumenten van dit Werelderfgoed gerestaureerd; kerken, grachten- en steegpanden en pakhuizen.

STELLING VAN AMSTERDAM

De Stelling van Amsterdam is een cirkelvormige voormalige verdedigingslinie rondom Amsterdam. Nergens anders ter wereld bestaat een dergelijk voorbeeld van fortificatie gebaseerd op het principe van waterbeheer. De Stelling is 135 kilometer lang en bestaat uit 42 forten en 4 batterijen. De verdedigingslinie werd aangelegd tussen 1880 en 1914 op 15 tot 20 kilometer afstand van Amsterdam. Eventueel kanonvuur kon de stad zo niet bereiken.

Het gebied buiten De Stelling kon in tijden van gevaar onder water worden gezet met een verijnd sluizensysteem. De Stelling diende als 'Nationaal Reduit', het laatste toevluchtsoord voor regering en leger. Het is een uniek monument van defensieve en waterstaatkundige techniek, dat door de opkomst van het vliegtuig nooit volledig in werking is gezet. De Stelling van Amsterdam is in 1996 opgenomen in de UNESCO Werelderfgoedlijst.

Stadsherstel bezit acht 'Stelling van Amsterdam' gebouwen.

Als de wieken draaien, houdt de molenaar de wacht

Molen De Gooyer, wie kent hem niet. De *eyecatcher* van de Oostelijke Binnenstad markeert torenhoog de einder. Molenaar én piloot Evert Schuurman beheert dit immateriële erfgoed. “Ik kreeg het molenaarsvak met de papelepel ingegoten.”

Wie het geluk heeft hem tegen het lijf te lopen als hij met boodschappentasen zijn huis binnen gaat, kan zomaar bovenin De Gooyer terecht komen. Molenaar Evert Schuurman (1963) heeft er lol in om het verhaal van ‘zijn’ molen te vertellen. Niet te vaak, bij voorkeur aan mensen die het écht willen weten “en dan kan je het maar beter meteen goed doen”. Dus dan is hij al gauw zo’n twee uur zoet.

Schuurman woont al zijn hele leven in de hoogste houten molen van Nederland, het Amsterdamse icoon dat treinreizigers herkennen als ze via de oostkant de stad binnenrijden. Of als oriëntatiepunt voor wie neer wil strijken bij naastgelegen Brouwerij ‘t IJ, in het voormalige badhuis waar molenaar Schuurman tot zijn zesde nog wekelijks kwam.

Altijd als de molen draait, zit Schuurman op wacht. Jaar in jaar uit, gemiddeld drie keer per maand.

“Hoe ouder ik word, hoe meer ik de waarde van dit gebouw besef.”

HOOGSTE HOUTEN MOLEN VAN NEDERLAND

Rijksmonument De Gooyer is een stellingmolen en één van de twee laatst overgebleven korenmolens van een grote groep die tussen de 17e eeuw en eind 19e eeuw op de bolwerken van de stadsmuur stond.* Omstreeks 1900 zijn de laatste gesloopt, de gemeente heeft De Gooyer in 1928 aangekocht en gerestaureerd. De molen is twee keer verhuisd voordat hij in 1814 op de huidige plek aan de Funenkade 5 terecht kwam; bovenop een in 1812 afgebroken watermolen.

Een stellingmolen is een hoge windmolen met een galerij of stelling. Zo’n molen moet hoog zijn om binnen de bebouwde kom voldoende wind te kun-

nen vangen; de ‘vrije windvang’. Binnen in de molen staat alles er nog ongeveer zo bij als toen Schuurmans ouders er in 1955 met hun twee dochters in trokken. Zijn vader was beroepsmolenaar, zij familie huurde De Gooyer sinds 1931. Zij waren ook molenaars van De Bloem, die Stadsherstel ook van de gemeente heeft aangekocht.

De Gooyer staat er momenteel alleen voor de sier, opnieuw koren malen is te bewerkelijk voor Schuurman. Boven-

dien, naast zijn ‘vrije tijd’ als molenaar vliegt hij als piloot voor KLM de hele wereld rond. “Het heeft allebei te maken met wind”, grapt hij.

Ondanks dat het molenaarsbestaan door alle onderhoud best zwaar is, koestert Schuurman zijn rol. Als hij op de vijfde verdieping de wacht houdt terwijl de wieken draaien, komt hij tot rust in de oase tussen drukke horeca en verkeerschaos. Terwijl stadgenoten en toeristen elkaar om de oren kakelen, geniet hij van muziek of een goed boek.

**Een bolwerk is een andere naam voor bastion en was een vijfhoekige uitbouw van de stadsmuur, waar naast de in oorlogstijd makkelijk af te breken houten molen en een 4000 kilo zwaar kanon op stond. De molens hadden dezelfde naam als het bolwerk.*

Drie Amsterdamse molens in de Stadsherstelcollectie

- Tegelijkertijd met de aankoop van De Gooyer, hebben wij ook korenmolen De Bloem en poldermolen De 1200 Roe aan de Haarlemmerweg van de gemeente overgenomen.

DE BLOEM (1786) Haarlemmerweg 465 wordt ook wel De Blom genoemd en herinnert aan 'bolwerk Rijkeroort', één van de bolwerken van de stadsmuur, in het verlengde van de Bloemgracht. Zowel de gracht als de molen zijn vernoemd naar de eerste naam van het bolwerk: De Blom. In 1877 verhuisde de molen vanwege de aanleg van de Marnixstraat naar Sloten, toen Sloten in 1921 bij Amsterdam kwam werd hij weer Amsterdams. De Bloem functioneerde tot in de jaren '60 en is in 1927 door de gemeente aangekocht.

DE 1200 ROE (1632) Willem Molengraaffstraat 8m ontleent zijn naam aan '1200 roeden tot de Haarlemmerpoort', omgerekend zo'n 4,5 kilometer. De molen kwam na aanleg van de Haarlemmertrekvaart en diende voor de bemaling van de Osdorper Binnepolder. Sinds 1951 is hij buiten bedrijf; in 1977-'79 onderging de molen een volledige restauratie, momenteel heeft hij geen functie.

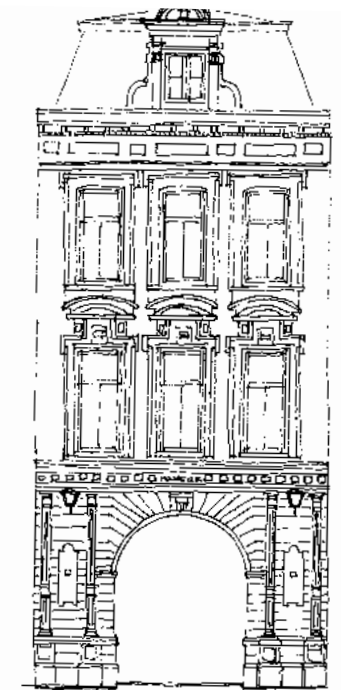
Over de naam van **DE GOOYER**: die komt waarschijnlijk van Hendrik Gijsbertzoon de Gooyer, in 1583 eigenaar van de molen.

Stadsherstel zal zich de komende tijd buigen over het onderhoud en de eventuele verduurzaming van de rijksmonumenten.

ZO'N PRACHTIGE MANEGE IN STAND HOUDEN? ECHT IETS VOOR STADSSHERSTEL

De Hollandsche manege is één van de zes panden die Stadsherstel dit jaar gekocht heeft van de gemeente Amsterdam. Bij dit monument is het meest duidelijk dat die zes panden niet zomaar gebouwen zijn die je aan de hoogste bidder kunt verkopen. Op dit project rust namelijk een groot jaarlijks tekort, het voldoet niet aan de eisen van dierenwelzijn en het pand kampt met een zeer groot achterstallig onderhoud.

Als je deze 'manege voor de Amsterdammers' en het immateriële erfgoed 'rijden in dameszit bij de Vondelcarpoussel' wilt behouden, sta je voor een behoorlijke uitdaging. Er zijn niet veel partijen die dat kunnen of willen aangaan. Wij waren natuurlijk meteen enthousiast toen we hoorden dat dit rijksmonument aan ons aangeboden zou worden. Het zal geen gemakkelijke klus zijn, maar wij gaan alles op alles zetten om dit monument weer zijn grandeur te geven en het levensvatbaar en duurzaam te maken. Niet in de laatste plaats omdat we willen dat de functie van manege blijft en dat het icoon aan alle bijbehorende hedendaagse eisen kan voldoen.

OVER DE HOLLANDSCHE MANEGE

Toen in 1881 de oudste Nederlandse rijkschool (uit 1744) op de hoek van de Leidsegracht- Lijnbaansgracht werd gesloopt, kwam er een nieuwe manege tussen de Overtoom en de Vondelstraat. Om precies te zijn achter het woonhuis op Vondelstraat 140. Op de begane grond van het bestaande pand werd een lange gang gemaakt naar het door A.L. van Gendt ontworpen 'paardrijpaleis'. Van Gendt, ook bekend van het Concertgebouw, liet zich inspireren door de Spaanse rijkschool in Wenen, zodat een meer classicistische Weens/Italiaanse variant van de destijds gebruikelijke neorenaissance ontstond.

Het interieur van het gebouw oogt verrassend feestelijk en luxueus. De belangrijkste ruimte is de grote rechthoekige rijzaal. Heel bijzonder

is hier de combinatie van ouderwetse paleisachtig versierde wanden met een voor die tijd moderne en zakelijke dakconstructie met ijzeren spanten. Een mooi bewaard gebleven trappenhuis geeft toegang tot een stijlvolle foyer met een breed balkon dat uitzicht biedt op de rijzaal. Sinds 2014 is Het Levend Paardenmuseum een onderdeel van de manege, één van hun hoogtepunten is een wandeling door de stallen. Oorspronkelijk behoorden de Hollandsche Carroussel Sociëteit, de Officiëren Rijclub, de Amsterdamsche studenten rijclub en de Amsterdamse chic tot de vaste gebruikers. Nu zorgen zo'n vijftig paarden en pony's voor maar liefst 700 paardrijlessen per week voor iedere paardrijfan en voor ponykampen voor kinderen in de vakanties.

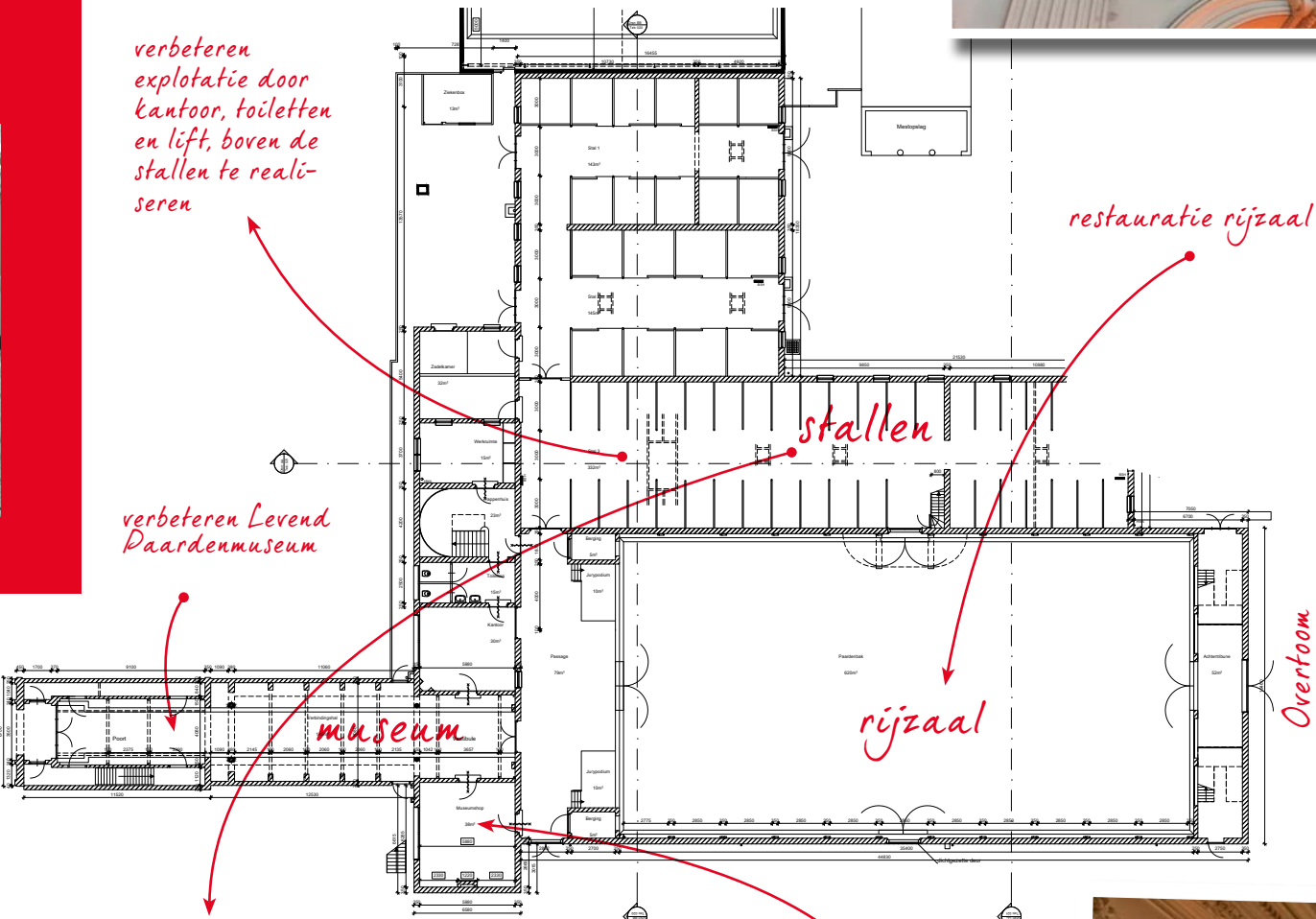
ONZE VOORLOPIGE PLANNEN

We zijn nu nog volop bezig met de planontwikkeling, maar geven u alvast een inkijkje in de voorlopige plannen. Het lijkt erop dat alles technisch mogelijk is en dat we het exploitatietekort op kunnen lossen. De restauratie zal voor een groot deel gefinancierd moeten worden uit subsidies, fondsen en particuliere donaties.

Als het project volledig is uitgewerkt, starten we in het voorjaar met een crowdfunding, zodat u (weer) mee kunt Stadsherstellen en wij als liefhebbers met elkaar dit belangrijke Nederlandse erfgoed kunnen behouden.

Plattegrond van De Nederlandsche Manege

restauratie foyer
1e verdieping

WERK IN UITVOERING

ST. JOSEPH GEBOUW
Kerklaan 1 (Heemskerk)
Herbestemming in voorbereiding
zie p. 6

FORT AAN DEN HAM (GENIELOODS)
Busch en Dam 13 (Uitgeest)
In restauratie

FORT BIJ DE LIEBRUG
Liedeweg 9 (Haarlemmerliede)
Restauratie in voorbereiding

ROSENSTOCK - HUESSY HUIS
Hagestraat 10, (Haarlem)
In restauratie

PINKSTERKERK
Campaan 18 (Heemstede)
Herbestemming in voorbereiding
p. 36

**BATERIJ AAN DE SLOTERWEG, BUN-
KERS EN KAZEMATTEN GENIEDIJK**
Rijnlanderweg 884 t/m 898 en 989
(Hoofddorp) Opgeleverd met
Vriendenbijdrage

MARGARETHA'S HOEVE EN TBC- HUISJE
Hoofdweg 1327 (Nieuw- Vennep)
In restauratie met Vriendenbijdrage zie p. 42

ZUIDERVERMANING
Zuideinde 233 (Westzaan)
Opgeleverd met Vriendenbijdrage

DE FRONIKBOERDERIJ
Westzanerdijk 150 (Zaandam)
Restauratie in voorbereiding met
Vriendenbijdrage

WOONPAND
Legendijk 1 (Koog aan de Zaan)
In restauratie met Vriendenbijdrage

HAARLEMMERPOORT
Haarlemmerplein 50 (Amsterdam)
In restauratie met Vriendenbijdrage
zie p. 10

HOLLANDSE MANEGE
Vondelstraat 140 (Amsterdam)
Restauratie in voorbereiding
met Vriendenbijdrage, zie p. 17

WOONHUIS
Prinsengracht 25 (Amsterdam)
In restauratie met Vriendenbijdrage
zie p. 23

WOONHUIS
Oudezijds Voorburgwal 61
(Amsterdam)
In restauratie met
Vriendenbijdrage

WOONPAND
Geldersekade 15
Opgeleverd met
Vriendenbijdrage

NACO-HUISJE
In restauratie met Vriendenbijdrage

JOODSE HUIZEN
Foeliedwardsstraat 40-52
Rapenburg 95
In restauratie met Vriendenbijdrage

BOVENDIEN

- Onderhouden we meer dan 500 panden
- Zijn we bezig met diverse planontwikkelingen en een twintigtal haalbaarheidsonderzoeken, zoals:
 - Diverse forten van de Stelling van Amsterdam
 - Rietveldschool (Badhoevedorp)
- Geven we advies in binnen- en buitenland
- Organiseren we jaarlijks ruim 2.000 (culturele) activiteiten
- Worden alle restauratieprojecten van Stadsherstel als leerlingbouwplaats uitgevoerd, zodat het restauratie-ambacht niet verloren gaat!

Vrijwilliger(s) in beeld

Stadsherstel zet zich in om zo veel mogelijk mensen van de gerestaureerde panden mee te laten genieten. Dankzij de trouwe hulp van vijftig enthousiaste vrijwilligers kunnen we prachtige Vrienden- en publieksactiviteiten organiseren.

♥ Riet (77) en Piet (78) Bresser uit Amstelveen springen al jaren bij, vooral in de Vondelkerk.

Vrijwilliger sinds:

Piet: "Het moment dat Stadsherstel voor het eerst om hulp vroeg, in 2004." Riet: "Als we in de Vondelkerk staan horen we zo veel bijzondere verhalen. Een kroegmiddag zonder alcohol!"

Post verpakken.

R: "Dat is mijn schuld, ik was door werk gewend om grote partijpost te verwerken. We doen met een vast groepje van tien man altijd de Vriendenpost, dan praten we lekker bij. Maar niet teveel want je maakt zo een domme fout."

Mooiste Stadsherstelmoment:

R: "De Vondelkerk is een feestelijke kerk, mensen huren de geweldige ruimte voor o.a. bruiloften en recepties. Dat is heel vrolijk. Vaak komen ze de zaal tijdens de openstelling extra inspecteren. Op een keer was er een verloofd stel, dat precies had bedacht wie wel en niet naast elkaar mocht zitten op hun bruiloft. Ze zijn de hele middag bezig geweest om de stoelen en banken in alle mogelijke opstellingen neer te zetten! Ik zei: "Prima, als je het maar weer opruimt."

Een goed bewaard Stadsherstelgeheim...

P: "Zijn de mooiste toiletten van Amsterdam, in de catacomben van de Vondelkerk. Ik zeg altijd tegen de dames: kijk ook even bij de heren!"

Amsterdam is...

P: "Thuiskomen. Riet en ik waren buurkinderen en wonen al ons hele leven in Amstelveen," R: "Maar de grens tussen Amstelveen en Amsterdam is heel dun. Piet was bloemenexporteur, we hadden door de onderneming nooit tijd om weg te gaan. We wandelden in onze vrije tijd langs de grachten, dat voelde als vakantie."

Voor Stadsherstel omdat:

R: "Onze dochter en kleindochter in het centrum van Amsterdam wonen. Voor deze twee meiden moet Amsterdam mooi blijven, waar nodig hersteld. Daar zorgt Stadsherstel voor, daarom ben ik Vriend geworden."

Riet en Piet Bresser bij de openstelling van de Foeliependen.

Rijk gedecoreerd stucwerk aan de gracht

Prinsengracht 25 was voorzien van enkele fraaie stucwerkplafonds die zeer beschadigd of in de loop der tijd dichtgeverfd waren. De Vrienden van Stadsherstel stelden voor dat de restauratie van de plafonds meegenomen zouden worden met de restauratie van de verdiepingen. Zij betaalden de ambachtelijke restauratie.

DE GESCHIEDENIS VAN HET STUCWERKORNAMENT

Stucwerkversiering op plafonds kwam pas tegen het begin van de zeventiende eeuw in ons land voor. Aanvankelijk waren deze werken meestal van de hand van Italiaanse stucwerkers. Later namen ook Nederlandse stucadoors dit ambacht over. Amsterdamse stucwerkers waren van oudsher aangesloten bij het Sint Lucasgilde van beeldhouwers en kunstschilders. Met de snel toenemende bouwproductie in de tweede helft van de 19e eeuw nam ook de behoefte aan prefab-bouwonderdelen en prefab-ornamenten toe. Ook voor de stucwerkornamentiek. Stucwerkplafonds werden naar de gangbare opvattingen uit die tijd voorzien van prefab-lijstwerk en ornamenten, net als het plafonds van de Prinsengracht 25 uit 1870

EÉN VAN DE GROOTSTE ORNAMENTENVERVAARDIGERS

Eén van de eerste bedrijven in Nederland -mogelijk zelfs het eerste- die gipsen geprefabriceerde ornamenten maakten, was de Amsterdamse firma 'Ateliers van Gips- en Droogstuc Ornamenten van Silberling & Zoon'. Dit bedrijf zou vanaf 1850 uitgroeien tot de grootste leverancier van stucornamenten. Op industriële schaal vervaardigde het mallen, die op bestelling werden afgegoten en bezorgd. Om dit product te verkopen, liet de firma catalogusbladen maken. Deze los uitgegeven catalogusbladen maakten de Silberlingcollectie tot op de dag van vandaag bekend onder stukadoors. Alle catalogusbladen zijn door het Stucgilde bijeen gebracht en opnieuw uitgegeven (zie www.stucgilde.nl). Rond 1920 raakten rijk gedecoreerde stucplafonds uit de mode en verdwenen dit soort fabriekjes.

DE OPBOUW VAN HET PLAFOND AAN DE PRINSENGRACHT

Op de foto is goed te zien hoe het plafond is opgebouwd. Onder de houten vloerbalken zijn houten rachsels met riet aangebracht. Het riet wordt op zijn plek gehouden door ijzerdraad en kopspijkers. Daarop zijn diverse stucwerkklagen aangebracht, met daarop de getrokken lijsten en de ornamenten. Vaak zijn na verloop van tijd de ijzerdraadjes gaan roesten, waardoor het ornamentenplafond op een andere manier weer vastgezet moet worden. Dat gebeurt hier met een soort van rozetjes die het plafond op zijn plek trekken.

Tijdens de Vriendenwandeling kregen de Vrienden uitleg van de meesterstukadoos over zijn mooie restauratieklus.

Bron: Stuc kunst en techniek, uitgeverij Waanders

Meesterlijk restauratiewerk

► Op de grote foto is goed te zien dat het plafondornament uit 5 stukken is opgebouwd. Nadat een deel van de 18 verflagen is verwijderd, zijn de details weer zichtbaar.

Niet alle lagen worden van de ornamenten afgehaald. De eerste lagen zijn in de beginjaren aangebracht. Ze bestaan uit een mengsel van gebluste kalk met water. Deze lagen zijn versteend aan het gips en één geworden met het ornament. De laatste lagen zijn kunstofachtiger en herkenbaar als latexverf, latex bestaat circa 40 jaar.

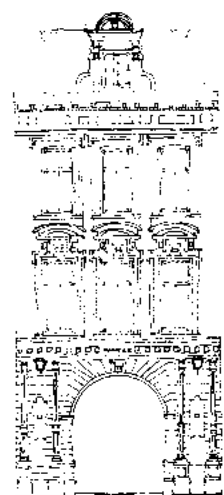
Met behulp van warme stoom, worden de lagen verf zacht en kunnen ze gemakkelijker en met zo min mogelijk beschadigingen van het stucwerk worden verwijderd. Hier doet de vakman dat met een pouleerijzertje. Ook Chinese stokjes blijken dankbaar restauratiegereedschap.

Op het ornament met het engelenkopje is na verwijderen van de verflagen het catalogusnummer 552 zichtbaar.

Het neorenaissance stucplafond met klassieke engeltjes en bloemversieringen is rond 1870 aangebracht. Na bijna 150 jaar was restauratie nodig. Meesterstukadoor Ronald de Vlieger kreeg deze mooie klus.

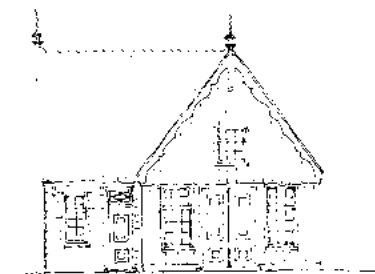

Hollandsche manege (Amsterdam)

ONDER ONZE VLEUGELS SINDS 2018

Haarlemmerpoort (Amsterdam)

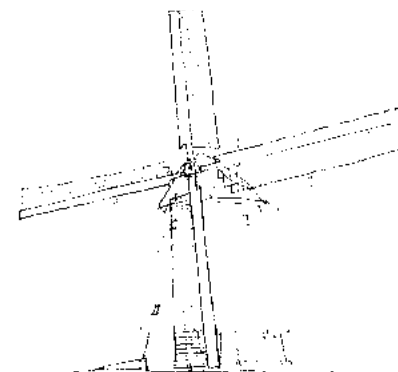
Het geboortecentrum (Zaandam)

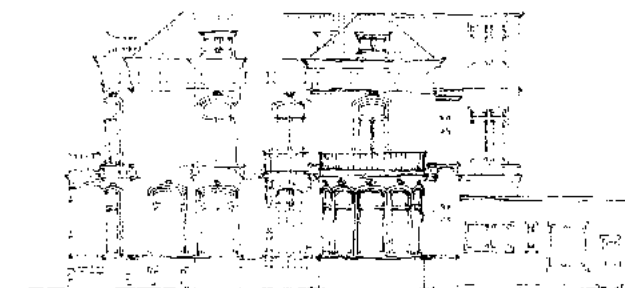
Lagendijk 3a en 3b
(Koog aan de Zaan)

Lagendijk 1 (Koog aan de Zaan)

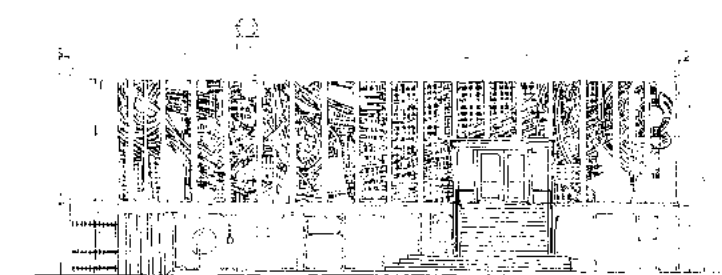
Molen De 1200 roe
(Amsterdam)

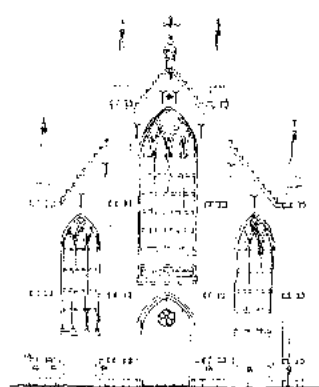
Rietveld-villa (Haarlem)

Fort bij de Liebrug (Haarlemmerliede)

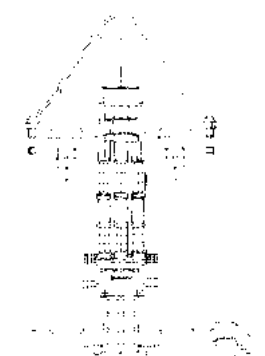
Pinksterkerk (Heemstede)

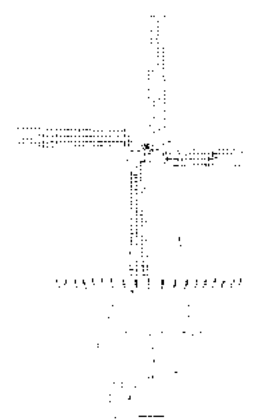
Christ Church (Amsterdam)

Molen De Gooyer
(Amsterdam)

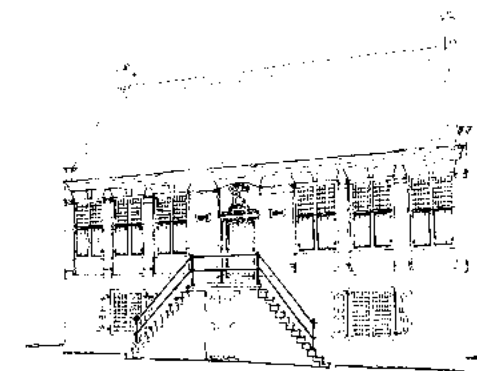
Quarantainegebouw
(Amsterdam)

Molen De Bloem
(Amsterdam)

Kenaupark 8 (Haarlem)

Raadhuis (Ransdorp)

Stadsherstel koopt vervallen monumenten die de markt laat liggen. Ook krijgen we vaak panden van particulieren of organisaties die onze hulp nodig hebben. Tweeënzestig jaar geleden waren dat vooral woonhuismonumenten in de binnenstad van Amsterdam. Tegenwoordig bezitten wij verschillende soorten gebouwen in de Metropoolregio Amsterdam; molens, kerken, scholen, pakhuizen, gemalen, forten, boerderijen, een brandweerkazerne en een scheepswerf. We breidden dit jaar uit met deze panden.

✖ Amsterdammers ✖ buiten de stadsgrenzen

Meewerken aan behoud van Surinaamse erfgoed

Lang niet iedereen kent de gemeenschappelijke geschiedenis van Amsterdam en Suriname. Wist u bijvoorbeeld dat Amsterdam voor tweederde eigenaar is geweest van Suriname en dat dit land tijdens de Gouden Eeuw bijdroeg aan de Amsterdamse welvaart? Vanuit Amsterdam werd de aanvoer van slaven, kolonisten, planters, verdediging en bestuur geregeld. Er bestaat nog veel erfgoed dat herinnert aan die tijd, in Amsterdam én Suriname.

PLANTAGES VAN AMSTERDAMMERS

Amsterdamers legden bijvoorbeeld plantages aan die naar hen vernoemd werden, zoals de suikerplantage Breukelenwaard van Joan Raye van Breukelenwaard. Joan Raye jr. was zoon van de welgestelde Amsterdamse suikerraffineerder Joan Raye en kreeg in 1635 van de directeuren van de Sociëteit van Suriname te horen dat hij was aangesteld als gouverneur van het land. Raye betrok het gouvernementshuis in Paramaribo, het huidige presidentieel paleis.

AMSTERDAMSE STRATEN

Sommige straten in Paramaribo kregen namen die herinnerden aan Amsterdam; de Jodenbreestraat, de Heerenstraat en de Kerkstraat. Ook vernoemde men een fort en het bijbehorende plaatsje naar de Nederlandse hoofdstad: (Fort) Nieuw Amsterdam.

In de beginjaren woonden de plantage-eigenaren vooral op hun plantages. Toen Paramaribo stadser werd, lieten veel eigenaren een voornaam huis in de hoofdstad bouwen en bezochten ze zo nu en dan hun plantagewoning. Weer later werd het gebruikelijk dat eigenaren vanuit Amsterdam hun plantage bestierden. Ze stelden daarnaast een directeur aan die op de plantages woonde.

NAAR AMSTERDAM VOOR OPVOEDING

Suiker was het grootste exportproduct en mocht alleen in Amsterdam verhandeld worden. Er ontstond daardoor veel handelsverkeer tussen Amsterdam en Suriname. Er werden vanuit Suriname regelmatig bezoeken afgelegd naar Amsterdam, waarbij vaak de tot slaafgemaakten hun meester vergezelden. Ook werden kinderen van in Suriname woonachtige families vanaf ongeveer hun zevende naar Nederland gestuurd voor hun opvoeding, zoals de zoon

van gouverneur Raye. Hij was elf toen hij samen met zijn huisslaaf Harmen van Raye naar zijn oma Aletta Bicker in Amsterdam vertrok. Kinderen uit gemengde huwelijken kwamen om dezelfde reden naar Nederland. Gemengde relaties kwamen vaak voor in Suriname. Er waren namelijk meer witte mannen dan vrouwen. Ook hadden mannen vaak naast hun vrouw één of meerdere bijvrouwen.

BIJDAGEN AAN GEZAMENLIJKE MONUMENTEN

Er bestaan in Amsterdam en Suriname monumenten van de gezamenlijke geschiedenis. Sinds 2007 zet Stadsherstel Amsterdam zich in om erfgoed in Suriname te behouden. Wij dragen daar niet financieel aan bij, wel met kennis en ons netwerk. Zo heeft onlangs een groep Amsterdamse Vrienden een bezoek gebracht aan onze zusterorganisatie in Suriname. Daar werden twee cheques overhandigd ten behoeve van de restauratie van het vijfde door Stadsherstel Suriname te restaureren pand. Eén cheque van € 8.000,- kwam van de donateurs en de Surinaamse reisorganisatie Waterproof Tours en één van het Prins Bernhard Cultuurfonds. En als de crowdfunding minimaal €10.000 oplevert, verdubbelt het Prins Bernhard Cultuurfonds zijn bijdrage naar €25.000.

Bij een geslaagde crowdfunding staat de teller op €43.000, dat is bijna de helft van €90.300 die de Prinsessestraat 47 voor restauratie nodig heeft.

Kaart uit 1835 met daarop aangegeven een aantal plantages, (de gekleurde vlakken) Fort nieuw Amsterdam en Paramaribo.

Wilt u ook bijdragen aan behoud van Surinaams erfgoed?

Dat kan. U kunt uw bijdrage overmaken aan het fonds op naam wat wij samen met het Prins Bernhard Cultuurfonds en Stadsherstel Suriname opgericht hebben bij het Prins Bernhard Cultuurfonds. Ga naar: <https://themaafondssurinaamserfgoed.geefaanfonds.nl>

Prikkelt dit verhaal uw nieuwsgierigheid over Stadsherstellen in Amsterdam en Suriname?

Bestel ons boekje voor € 10,- excl. verzendkosten of word Vriend van Stadsherstel Amsterdam of Stadsherstel Suriname en krijg het boekje als welkomstgeschenk thuisgestuurd. Als Vriend krijgt u ook korting op onze lezingen tijdens de Surinamemaanden in juni en juli.

Amsterdamse Vrienden/donateurs voor het vijfde te restaureren pand aan de Prinsessestraat 47 te Paramaribo.

Leuke vooruitzichten!

STADSHERSTELS BUCKETLIST

Met de Bucketlist 2019 ontdekt u op een leuke en originele manier onze nieuwste monumenten en activiteiten, waaronder een rondleiding in een Amsterdamse molen en 'wandel als Willem II' onder de Haarlemmerpoort. De meeste activiteiten zijn voor iedereen, maar alleen de Vrienden van Stadsherstel krijgen écht tot alles toegang. Vanaf januari gratis te downloaden www.stadsherstel.nl/bucketlist of haal hem op in de Amstelkerk. Vrienden krijgen hem thuisgestuurd.

HET HELE JAAR ONLINE: RESTAURATIE OUDEZIJD VOORBURG WAL 61

Een heerlijk Amsterdams pand vol historie, bijzondere bouwdetails en met een prachtige ligging; precies tegenover de Oude Kerk. Daar is ontzettend veel over te vertellen. Daarom verdient het een vaste plek in onze digitale nieuwsbrief en op de social media. Mis niks en volg dit pareltje!

Jaarthema 2019 'Plekken van plezier'

Het landelijk thema van de Open Monumentendag 2019 is 'Plekken van plezier'. Naast het traditionele tweede weekend van september is daar ook aandacht voor tijdens 'Open Monumentendag specials'. Wij zijn vanzelfsprekend van de partij. Elke maand lichten we monumenten van plezier uit in onze digitale nieuwsbrief, waar mogelijk stellen we ze dan open.

Verzamelaars: we laten weer een nieuwe miniatur bakken

Sinds 2016 produceren wij bij bijzondere crowdfundingprojecten jaarlijks een Stadsherstelminiatur. Grote donateurs krijgen deze miniatur cadeau. Het vierde miniatur van de collectie wordt de Hollandsche Manege. Natuurlijk zijn de drie voorgaande miniaturen nog verkrijgbaar via www.stadsherstel.nl/miniatur.

Het Kleinste Politiebureau van Nederland, De Haarlemmerpoort en het NACO-huisje in miniatur.

Wist u dat?

le Champion

.....WIJ HET GOEDE DOEL ZIJN VAN LE CHAMPION

Stadsherstel was in 2018 én is 2019 het goede doel van de Amsterdam City Walk en Light Walk van Le Champion. Erg leuke en originele evenementen waarbij de wandelaars extra kunnen bijdragen aan het werk van Stadsherstel. Wandelaars van de City Walk doneerden op 20 oktober 2018 € 10.693 voor de restauratie van de Haarlemmerpoort. Vrienden van Stadsherstel kunnen voor beide evenementen kaartjes winnen. Hou de digitale nieuwsbrief in de gaten.

..... WIJ IN 2018 EEN PAAR MOOIE PRIJZEN GEWONNEN HEBBEN

We kregen de duurzaamheidsprijs Noord-Holland voor het Fort bij Krommeniedijk en we hadden het winnende plan voor voormalig verpleeghuis St. Joseph in Heemskerk; wij mogen dit monument weer een mooie sociale en zorgfunctie geven.

..... het NACO-huisje terugkeert in 2021

Helaas duurt het nog even, maar dat wachten is het dan wel meer dan waard. Het NACO-huisje krijgt een mooie plek vlakbij Amsterdam CS dus. Waarom pas in 2021? Er moet nog veel gebeuren rondom de nieuwe plek. Alle verkeersstromen moeten in goede banen worden geleid en er ontbreekt nu nog een steiger. Lees meer over het NACO-huisje op www.mijnstadsherstel.nl

LEES INTERESSANTE ACHTERGRONDVERHALEN EN BLIJF OP DE HOOGTE VAN ONS NIEUWS!

Schrijf u in voor onze gratis digitale nieuwsbrief via www.stadsherstel.nl/nieuwsbrief en volg ons op social media (facebook, twitter, instagram en LinkedIn)

VERENIGING VRIENDEN VAN STADSHERSTEL

EEN VERENIGING VAN ERFGOEDLIEFHEBBERS

VRIENDENAGENDA 2019

We laten u graag de resultaten van uw steun zien. Dat doen we tijdens drie vaste vriendenactiviteiten die altijd worden afgesloten met een Vriendenborrel. Voor deze activiteiten krijgt u een aparte uitnodiging per post toegestuurd.

VASTE VRIENDENACTIVITEITEN

ZONDAG 19 MEI

VRIENDENWANDELING

Dé gelegenheid om onze monumenten te bezoeken in de restauratie- en net opgeleverde fase. Projectleiders en vrijwilligers geven graag uitleg.

DINSDAG 25 JUNI

ALGEMENE LEDENVERGADERING

We organiseren de Algemene Ledenvergadering altijd in een bijzonder pand. U krijgt hier te horen aan welke projecten we werken.

ZONDAG 29 SEPTEMBER

VRIENDENRONDVAART

Geniet vanaf het water van diverse panden van Stadsherstel met Stadsherstelgidsen (voor een Vriendenprijsje).

- ▶ Ook krijgt u met uw Vriendenpas korting op verschillende culturele evenementen in onzedertien Bijzondere Locaties, zoals De Duif en het Zonnehuis. Bekijk onze cultuuraagenda op: www.stadsherstel.nl

EN VERDER ONTVANGT U:

- ▶ Ons Stadsherstel magazine.
- ▶ Jaarlijks een boekje over een bijzondere restauratie.
- ▶ Onze digitale nieuwsbrief.
- ▶ Extra unieke uitnodigingen
- ▶ 5% korting op de zaalhuur wanneer u een Bijzondere Locatie van Stadsherstel reserveert.

NOG STEEDS VERDWIJNEN MONUMENTEN DOOR SLOOP!

Stel het eens voor: Amsterdam zonder grachtengordel, Jordaan en trapgevels. Dorpen zonder kerken die de horizon markeren. Wat bindt ons dan nog aan het verleden? Gebouwen zijn zo veel meer dan een stapel stenen met wat ramen en een deur. Ze wijzen ons op bijzondere verhalen, op ambacht en techniek. Ze helpen ons om de geschiedenis te ervaren die onze omgeving zo authentiek en herkenbaar maakt.

Nog steeds dreigen historische schatten verloren te gaan. Gelukkig weet Stadsherstel dat al ruim zestig jaar op veel plekken te voorkomen. We kunnen dat niet alleen! Bijdragen van particulieren zijn van grote waarde en dat laten we u graag in de praktijk zien. Steun ons en geniet tijdens de vele Vriendenactiviteiten mee van onze liefde voor mooie panden we speciaal voor de Vrienden organiseren.

NOG GEEN VRIEND?

Word dat nu voor maar 30 euro per jaar!

MAAK ALS VRIEND IEMAND GRATIS LID!

Stuur de cadeaukaart naar de nieuwe Vriend, er is ruimte voor een persoonlijke boodschap.

WORD VRIEND! HOE MEER MENSEN ONS WERK STEUNEN, HOE STEVIGER ALLE STENEN STAAN. SAMEN MAKEN WE DE GESCHIEDENIS KLAAR VOOR DE TOEKOMST.

VRIENDEN VAN
STADSHERSTEL
MAAKTEN OOK DEZE RESTAURATIE MOGELIJK

Vergulden van het duifje aan de Prinsengracht. Meer dan 150 projecten kon Stadsherstel dankzij de Vrienden realiseren!

ELKE EXTRA CENT GAAT NAAR HET MONUMENT

We besteden uw geld uiterst zorgvuldig. Dit betekent dat 90% van uw contributie en 100 % van een extra bijdrage naar de restauratie van monumenten gaat. Samen met u kopen en redden we Nederlands erfgoed, brengen verdwenen details terug en knappen vergeten krotten op tot de parels die ze ooit waren. Fijn dat we dit samen met u kunnen doen. Heel hartelijk bedankt!

TERUGBLIK VRIENDENJAAR 2018

VRIENDENWANDELING 'IN EUROPA'

De Vriendenwandeling is een onmisbare traditie voor velen. Tijdens de wandeling lopen Vrienden langs en door een flinke reeks Stadsherstelmonumenten. Het thema was dit jaar: 'In Europa'. We kwamen 'Amsterdamse' bewoners en materialen tegen die vanuit hun land van herkomst een stukje Europa de stad binnenbrachten. Juist het niet Amsterdamse bleek typisch Amsterdams.

ALGEMENE LEDENVERGADERING: DE HAARLEMMERPOORT

De Vrienden mochten tijdens de ledenvergadering als één van de eersten een blik werpen in de Haarlemmerpoort. Behalve het gebruikelijke jaaroverzicht konden we daar een heel leuk nieuwtje presenteren: de aankoop van zes Amsterdamse iconen waaronder drie molens en de Hollandsche Manege.

SURINAMEMAANDEN

Stadsherstel helpt ook organisaties die vervallen panden in het buitenland redden. De prachtige panden, de kunst & cultuur én gemeenschappelijke historie van Nederland en Suriname stond afgelopen zomer centraal in de Surinamemaanden. Vrienden kregen korting op de lezingen én het boekje 'Stadsherstellen in Amsterdam en Suriname' als cadeautje thuisgestuurd.

KIJKJES IN DE KEUKEN

Met veel plezier konden we kleine groepjes Vrienden rondleiden tijdens speciale openstellingen van restauratieprojecten. Vrienden beklommen de smalle trappen van de Oudezijds Voorburgwal 61, de gevel van De Duif en keken binnen in 'onze smalste' Gelderse-kade 15.

De stad als monument

Burgerhuizen als omlijsting van bijzondere gebouwen

Binnenkant hoek Kalkmarkt, de omlijsting van de Montelbaanstoren, gerestaureerd in 1971.

“Een historisch gebouw kan een monument zijn, ook al staat het in een weinig fraaie omgeving – het kan een monument blijven zelfs wanneer de oorspronkelijke omringende bebouwing door oorlogshandelingen of afbraak verdwenen is – het blijft monument, ook wanneer de naastliggende, veelal van oorsprong lagere, bebouwing gesloopt wordt en vervangen door wolkenkrabbers; desalniettemin is er in elk van deze omstandigheden geen twijfel aan, dat een historisch belangrijk gebouw beter tot zijn recht zou komen in die omgeving waarin het van ouds thuishoort.”

Bovenstaand schreef Ir. Jean Louis Volders in 1961 in een beknopt betoog voor behoud van de gehele binnenstad van Paramaribo. Behoud dus van de algemeen bekende grote gebouwen inclusief de omlijsting van die gebouwen door een verzameling van burgerwoonhuizen en andere particuliere panden. De omlijsting bestaat niet uit unieke monumenten, maar het vormt wel het wezen van het stadsbeeld in het oude centrum.

“Het aantrekkelijke aspect van historische steden is het stadsbeeld als geheel.”
Jean Louis Volmers

In zijn stuk, gericht aan de Minister van Onderwijs en Volksontwikkeling, gaf hij aan dat dit betoog voor behoud voor veel historische binnensteden gold. Binnensteden, zoals ook Amsterdam, die vaak onder druk stonden vanwege onder andere Cityvorming*. Zeven jaar voor Volders schrijven hield Geurt Brinkgreve, de geestelijk vader van Stadsherstel, bij wederopbouwgenootschap De Amsterdamsche Kring een vlammende voordracht voor behoud van de Amsterdamse binnenstad ‘als geheel’. “De gevaren die de stad bedreigen zijn zó vernietigend en acuut geworden, dat menigeen voor haar onherstelbare vermindering en definitieve ondergang vreest”, betoogde Brinkgreve.

“Een stad die als geheel, als wonderlijke eenheid van aanleg en huizenbouw zó harmonisch, zó uniek en karaktervol is, dat zij, als enige hoofdstad van Europa, weerstand heeft kunnen bieden aan de nivellerende invloed der 19e en 20e eeuw en nu nog steeds de glans vertoont van haar Gouden-Eeuwse glorie.” Geert Brinkgreve over Amsterdam

Brinkgreve streed niet alleen voor panden. Het ging hem om de rehabilitatie van de binnenstad. Om opwaardering van de oude gebouwen door verbetering en modernisering. Het behoud van de woonfunctie en de voorzieningen van bewoners mochten bovendien niet uit het oog worden verloren.

Volders en Brinkgreve gaven onafhankelijk van elkaar aan dat vooral grote monumenten in de hoofdsteden kans maken op behoud, vanwege wetgeving, fondsen en de overheid als eigenaar. De ‘gewonere’ fraaie oude woonhuizen hadden daar minder kans op.

Brinkgreves voordracht heeft uiteindelijk geleid tot de oprichting van Stadsherstel Amsterdam, dat zich richt op het behoud van alle monumentale panden die belangrijk zijn voor het stadsgezicht. Ook de leefbaarheid van steden en dorpen is bij Stadsherstel een belangrijk speerpunt bij de restauratie en herbe-

stemming van monumentale panden. Zo kon de Amsterdamse binnenstad, die als een kaartenhuis uiteen dreigde te vallen, toch behouden blijven. Wij wensen dit steden overal ter wereld toe en helpen waar mogelijk met onze kennis en kunde.

Geurt Brinkgreve (1917-2005) was naast geestelijk vader van Stadsherstel o.a. beeldhouwer, gemeenteraadslid, medailleur en publicist

Jean Louis Volders (1928-2005) was een Nederlandse architect. Hij werkte van 1957 tot 1965 in Suriname, onder meer als auteur van een monografie over Surinaamse architectuur.

***Cityvorming** is een proces waarbij in binnensteden de woonfunctie ondergeschikt wordt aan de economische functie, vergelijkbaar met de City of London, waar het begrip naar genoemd is. Daar wonen nog slechts een paar duizend mensen, terwijl honderdduizenden er iedere dag voor werk naartoe pendelen.

Bij herbestemming krijgen wij de kogel veelzijdig door de kerk

Kerken hebben te maken met minder financiële armslag, minder vrijwilligers of structurele leegloop. Dat doet een gebouw geen goed, erkent nu ook overheid. Onlangs startte het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen een gezamenlijke kerken aanpak, voor behoud en herbestemming van leegkomende kerken. Wij restaureren al meer dan dertig jaar kerken en gaan daar zeker mee door. Steeds meer kerkeneigenaren weten Stadsherstel te vinden. In 2018 kwamen er weer twee prachtige kerken onder onze vleugels en de Oosterkerk hopelijk in 2019.

Oosterkerk: het stenen zusje van de Amstelkerk

De Oosterkerk dateert uit 1671. De Oostelijke Eilanden waren destijds het bruisende hart van de Amsterdamse scheepsbouw en zeehandel. Er stonden werven en pakhuizen van de Verenigde Oostindische Compagnie op Oostenburg en de werf van de Admiraliteit op Kattenburg. De kerk lijkt qua indeling op de Amstelkerk, het kantoor van Stadsherstel. Beide kerken hebben een vierkant grondplan van 28,3 x 28,3 meter en zijn gebouwd als Nederlands-hervormde kerk.

De kerk is een ontwerp van architect Adriaan Dortsman met medewerking van Daniël Stalpaert. Stalpaert was ook architect van de Amstelkerk. De kerken werden eerst in hout opgetrokken, met het idee om ze in de toekomst door een stenen exemplaar te vervangen. In tegenstelling tot de nog altijd houten Amstelkerk, is dit plan bij de Oosterkerk volbracht. In 1963 wilde de gemeente de zeer bouwvallige kerk slopen, mede door protesten van buurtbewoners is dat voorkomen. Wij zijn aan het nadenken over een goede toekomst van de kerk aan de Kleine Wittenburgerstraat 1.

Religieus erfgoed is voor Stadsherstel belangrijk vanwege de cultuurmaatschappelijke waarde en sociale functie voor de omgeving waarin de kerk staat. Wij streven ernaar om de gebouwen publiekstoegankelijk te maken en werken de plannen voor herbestemming vaak met plaatselijke betrokkenen uit. Ook verhuizen we verschillende kerken als Bijzondere Locatie voor evenementen en onze culturele programmering. Stadsherstel heeft 28 kerkelijke gebouwen.

Band tussen Nederland en Groot-Brittannië in de Christ Church

Ooit, in 1626 om precies te zijn, was de Christ Church aan de Groenburgwal 42 een lakenhal en onderdeel van hallencomplex 'Het Staalhof'. De Engelse Episcopale Kerk nam er in 1771 zijn intrek en tekende in 1827 voor een grondige verbouwing.

Dit rijksmonument heeft één van de eerste neogotische voorgevels van Nederland, van geslepen baksteen. Het interieur van de kerk is, in tegenstelling tot het exterieur, voor het overgrote deel niet in neogotische stijl, maar neoclassicistisch. Het is aangebracht bij een verbouwing na 1895. Bijzonder zijn de vier gebrandschilderde ramen die de historische verbinding tussen Nederland en het Verenigd Koninkrijk symboliseren.

Leuk detail: in de vergaderzaal van de kerk kwamen in de tijd dat het gebouw nog als lakenhal diende, staalmeesters bij elkaar voor overleg. Rembrandt van Rijn legde dit vast op zijn later wereldberoemd geworden 'De Staalmeesters'. De Christ Church blijft met zijn diensten gebruik maken van de kerk.

Pinksterkerk: topmonument uit wederopbouwperiode

De Pinksterkerk in Heemstede is één van de honderd Nederlandse topmonumenten uit de wederopbouwperiode 1940-'65. De gereformeerde kerk aan de Camplaan 18 is één van de meest opmerkelijke monumenten van Heemstede, het hoogtepunt is de glas-in-betongevel in filigrainstijl. Van binnenuit is de gevel vooral bijzonder door zeventig verschillende tinten glas. Het gebouw staat er sinds 1956 en is ontworpen door de architecten Chr. Nielsen, J.H. Spruit en W. van der Kuilen. Het is een moderne kerk zonder toren op een rechthoekige plattegrond, opgetrokken

in gewapend beton en baksteen. Het gebouw werd in 1957 in gebruik genomen. We noemen het een verdiepingskerk: de kerkzaal staat bovenop een souterrain met vergader- en andere ontmoetingsruimtes. De kerkzaal blijft in gebruik bij verschillende orkesten en is te huur voor uiteenlopende activiteiten, in het souterrain verwelkomen wij vanaf januari 2019 de antroposofische zorginstelling Rozemarijn.

Één van de meest opmerkelijke monumenten van Heemstede

Hoe luister je naar een orgel?

Nederland is het dichtst 'beorgelde' land ter wereld. Oftewel: wij luisteren massaal naar de pijpenblazer, die wel 2000 buizen kan bevatten. Jan Ballintijn restaureert al 41 jaar orgels bij het Zaanse Flentrop Orgelbouw, onlangs stemde hij ons orgel in de Amstelkerk. Hij geeft drie tips voor wie zich afvraagt hoe je naar klinkend erfgoed kunt luisteren.

1 Stel scherp op de context

"Waar staat het orgel? In welke tijd is het gebouwd? Van welk materiaal is het gemaakt en door wie? Verzamel zo veel mogelijk gegevens. Afhankelijk van de bouwer en in combinatie met de omgeving beoordelen we het instrument als klinkend erfgoed. Een leuke: op orgbase.nl kun je de biografieën van vrijwel alle orgels in Nederland -en internationaal- vinden. Bijvoorbeeld dat het Bätz-orgel van de Amstelkerk in 1843 is aangeschaft uit een legaat en er in 1903 een register (serie pijpen, red.) is vervangen. Ik was bij de restauratie van dit orgel in 1991, toen hebben we dat register verwijderd en het oorspronkelijke nagemaakt. Toen bleek trouwens dat het orgel door de tijd heen slecht was onderhouden, er was van alles mis met de winddruk en er waren veel pijpen stuk."

2 Train je oor

"Muzikaliteit kun je niet aanleren, net als tekentalent. Maar door oefening kom je een heel eind. Luister veel, denk na over wat je mooi of lelijk vindt. Hou je van gelijksoortige klanken of heeft het je voorkeur als er variatie bestaat in de twaalf basistonen? De stemming van een orgel loopt uiteen tussen gelijkzwevend en middentoon. Een piano is gelijkzwevend gestemd; dat zijn allemaal gelijksoortige klanken. Middentoon kent meer verscheidenheid. Tussen gelijkzwevend en middentoon in bestaan vele variaties. Die zijn vernoemd naar hun bedenker of stijl. Ik herken ze op de app [cleartune](#)."

3

Ga het land in

"Orgels klinken naar de mode van een bepaalde tijd én naar het handelsmerk van de bouwer. Renaissance, barok, middeleeuws, modern... Orgels zijn als wijn: je proeft ervan met finesse. Het is natuurlijk ook weer afhankelijk van de componist en de bespeler hoe de klank tot bloei komt. Het oudste (koor)orgel is uit 1511 en staat in de Grote kerk van Alkmaar. Mijn persoonlijke favorieten zijn het barokorgel van de Stevenskerk in Nijmegen en het Frans romantische van de Eglise Saint-Sulpice in Parijs." (noot: op YouTube staan oneindig goed beluisterbare registraties)

Wat noemen we 'klinkend erfgoed' en waar zijn de orgels van Stadsherstel te beluisteren?

Luidklokken, beiaarden, toreuurwerken en orgels noemen we klinkend erfgoed. Het is 'het geluid van het verleden', zoals onze voorouders het de afgelopen eeuwen hoorden. Kom luisteren naar de orgels

van Stadsherstel in de Amstelkerk, Van Houtenkerk (Weesp), Schellingwouderkerk, Kerk van Ransdorp, Zuidervermaning (Westzaan) en de:

ZONDAGMIDDAG ORGELCONCERTEN IN DE DUIF 2019 (GRATIS!)

20 januari – Jochem Schuurman

Extra: zaterdag 9 februari – Amateur orgeldag
(meedoen? Mail vandewijgertstephan@gmail.com)

17 februari – Gerben Mourik

17 maart – Stephan van de Wijgert

21 april – Erik Jan Eradus

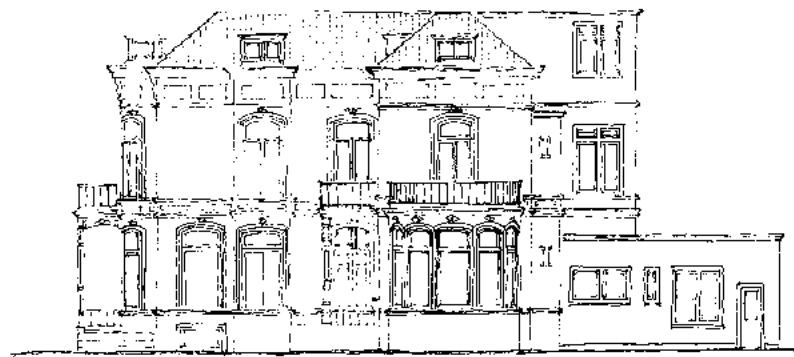
19 mei – Wout van Andel

**ZOMEROGELSERIE IN DE DUIF : IEDERE 3E ZONDAG VAN DE
MAAND IN JUNI, JULI EN AUGUSTUS**

Alle concerten beginnen om 16.00 uur. Kijk voor bereikbaarheid op orgelconcertindeduif.nl

Vindingrijk feminisme van Rietveld en zijn muse Schröder

Sober, licht, functioneel, primaire kleuren en oog voor de menselijke maat. Dat is bondig samengevat de handtekening van architect en meubelmaker Gerrit Rietveld (1888-1964). Dit jaar mocht Stadsherstel een echte Rietveld aan de collectie toevoegen; Rietvelds bijzondere interieurverbouwing van het Kenaupark in Haarlem, in opdracht van Flatstichting Vóór Vrouwen door Vrouwen. Dit project is buitengewoon vanwege het feministische karakter. Het ontwerp van de EKAWO (EenKamerWOning) voor alleenstaande vrouwen was indertijd (1938) zeer vooruitstrevend. Rietvelds muze Truus Schröder (1889-1985) was mede-auteur van het project, zij tekende voor de inrichting

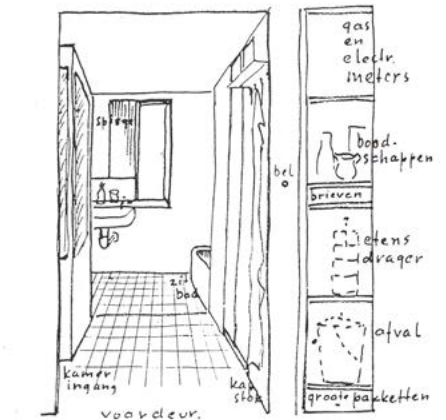

Kenaupark 6, nog steeds een villa voor alleenstaande vrouwen.

Rietveld verwierf internationale roem om zijn baanbrekende ideeën over efficiënt ruimtegebruik en eenvoud. Hij zag kunst en architectuur als middelen om de werkelijkheid bewuster te ervaren. Volgens hem krijgt het bestaan via kunst zin, omdat het je stimuleert tot (persoonlijke) groei. In die visie klinkt de invloed en het vooruitgangsgeloof van kunststroming De Stijl door. We zien de echo van Rietvelds ideeën nog steeds terug in de interieurmode.

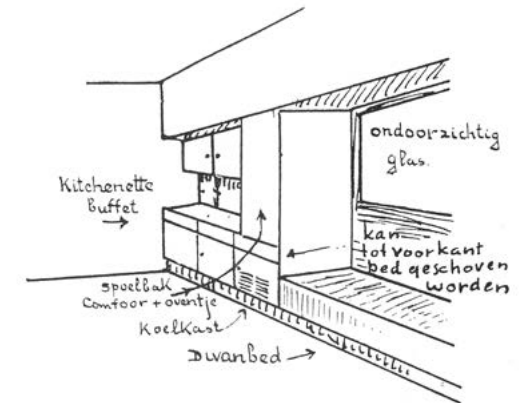

De flexibele pui met divanbed.

Allerlei praktische snufjes in het interieur waren toegesneden op het leven van alleenstaande werkende vrouwen.

'Miniatuur- huishoudinkjes die het dagelijks onderhoud tot een spel maken.' aldus een artikel uit 1938

Entree met voordeurinstallatie. Hier kon van alles in opgeborgen worden door de bezorgers als de bewoonster aan het werk was.

Tussen de woonkamer en de gang was een flexibele pui met divanbed. In de woonkamer werd het als bank gebruikt en in de gang als bed.

Een klein maar uiterst efficiënt inbouwkeukenblokje omgeven door kasten en met uitschuifbaar plankje.

Liefdevol onder de pannen

Margaretha's Hoeve verwelkomt ouderen

De meest zuidelijk gelegen stolpboerderij van Noord-Holland staat in Nieuw-Vennep. Stadsherstel is sinds 2017 eigenaar van dit pand aan de Hoofdweg 1327. Na een zorgvuldige restauratie én transformatie zal zorgorganisatie De Drie Notenboomen er een 'liefdevol thuis' voor ouderen met geheugenproblemen inrichten.

MARGARATHA'S HOEVE in de Haarlemmermeer was van 1886 tot 2006 drie generaties lang het akkerbouwbedrijf voor fruit en aardappels van de familie Bulk. "Een heerlijk grote boerderij waar ik tijdens mijn jeugd zonder stress van het ongedwongen buitenleven kon genieten", vertelt Lydia Immink-Bulk, de laatste eigenaar van de familie. "Het rook bij ons tuis altijd naar verse bloemen en we hadden veel ruimte voor logees."

PIONIEREN IN DE POLDER

De boerderij is een rijksmonument en werd koud na de drooglegging van de Haarlemmermeerpolder in 1852 geplaatst. De Utrechtse muntmeester Adriaan van der Wall Bake kocht destijds een terrein van 60 ha aan de Hoofdweg, waar hij in 1855 Margaretha's Hoeve liet bouwen. De eerste bewoners waren Melis Spaans en Trijntje Hofdijk met hun acht kinderen; ook de timmerman en drie knechten woonden bij hen in. Indertijd waren er nauwelijks voorzieningen in de polder, wie zich vestigde was pionier en medeoprichter van een nieuwe gemeenschap. Boer Spaans leverde zijn maatschappelijke bijdrage door van 1855 tot 1861 op te treden als wethouder in het eerste college van de gemeente Haarlemmermeer. Dorpsgenoten konden bovendien op Margaretha's Hoeve terecht voor geboorte- en trouwaktes, Spaans was ook ambtenaar van de burgerlijke stand.

TWEEDE MARGARETHA'S HOEVE

Op 23 december 1888 liep de biografie van de Hoeve een pijnlijke deuk op, het gebouw ging in een vlammenzee ten onder. Er kwam een nieuwe boerderij. Een kopie van zijn voorganger, maar met een rijkversierde uitbouw aan de voorgevel. Dit is kenmerkend voor de ontwikkelingen in de tweede helft van de 19e eeuw, toen wooncomfort en mode ook op het platteland belangrijker

werden. De kelder hoort overigens waarschijnlijk nog wel bij het originele gebouw. In 1886 vertrok de familie Spaans en begon de eerste generatie Bulk er een bestaan met alleen vee.

VOLLE BLAAS

Het casco bleef drie generaties in tact, maar in de jaren zestig kreeg het interieur een modernisering; de bedsteden en kastenwanden verdwenen. Lydia Immink-Bulk herinnert zich: "Mijn moeder hield van wit, dus zij liet alles volledig overschilderen. Ook de Engelse tuin die mijn oma door een vermaard architect had laten aanleggen, was haar weinig waard. Ze zaaide er gras voor ons om op te spelen." Haar jongere zus en zij speelden

graag met de kinderen die bij hen op het terrein woonden. "Er stonden twee huisjes voor de mensen die bij ons bedrijf werkten. We hadden acht speelkameeradjes, dat we erg leuk."

Begin 20e eeuw plaatste Jan Dirk Bulk, de overgrootvader van Immink-Bulks, een tbc-huisje voor zijn vrouw Jantje van Vuren, die aan astma leed. Immink-Bulk: "We vierden er verjaarspartijtjes en mijn moeder zat er graag te lezen. Er was veel gezonde frisse lucht en schaduw, precies waar mijn moeder van hield."

NIEUWE BEWONERS

De nieuwe bestemming van de boerderij, een kleinschalige woonsituatie voor 16 ouderen met geheugenproblemen van De Drie Notenboomen, verheugt

oud-eigenaresse Immink-Bulk zeer. "Ik vond het moeilijk om de boerderij los te laten, maar ik krijg voldoening als ik aan de toekomst denk."

De familie Bulk trok in 2006 uit de Hoeve, nadat de gemeente hen de grond onteigende. Ze zetten hun landbouw elders voort. In 2017 kocht Stadsherstel het gebouw van hen.

WONEN BIJ HERBERGIER

De Drie Notenboomen, een franchiseorganisatie die voor de gezondheidszorg kleinschalige woonvoorzieningen voor verschillende doelgroepen ontwikkeld wordt de huurder. Deze stolpboerderij bleek uitermate geschikt als functie van de zogenaamde "Herbergier". Een Herbergier is een kleinschalige woonvorm voor volwassene met geheugenproblemen zoals dementie.

In de 'Herbergier' vinden de bewoners en hun verwanten een liefdevol en zo gewoon mogelijk thuis. Binnen een Herbergier wordt uitgegaan van wat iemand allemaal nog wél kan. Niet de ziekte staat centraal maar de persoon.

Gedragmedicatie wordt tot een minimum beperkt, de sfeer is huiselijk en de deuren gaan niet op slot. Elke gast heeft een ruime kamer die wordt ingericht naar eigen smaak. Eten gebeurt gemeenschappelijk in de gemeenschappelijke woonkamer en keuken.

De restauratie is gestart en wij verwachten in de tweede helft van 2019 de nieuwe bewoners te verwelkomen.

*Foto midden:
In het midden Jan-Dirk Bulk (1925-2004), vader van Lydia, met zijn twee jongere broers.*

Een uniek tbc- huisje in de tuin van de boerderij

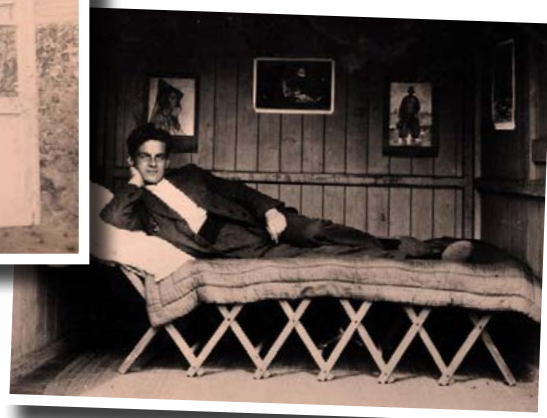
Vóór de Tweede Wereldoorlog was tuberculose (tbc) een van de meest voorkomende en slecht te behandelen ziekten. De enige remedie was goed eten, frisse lucht en veel rust. De patiënten gingen voor genezing naar een sanatorium, daar lag men overdag buiten op de veranda of binnen in lighallen. Het verblijf in zo'n sanatorium kostte natuurlijk veel geld. Minder rijke mensen konden in een tbc-huisjes op bijvoorbeeld het terrein van de

kruisvereniging verblijven. Deze stonden op plaatsen in Nederland waar de lucht extra zuurstofrijk was, zoals op de Veluwe, Utrechtse Heuvelrug en Zeeland. Ook stonden tbc-huisjes in de tuin van de patiënt of bij familie. Ze waren bij een kruisvereniging of sanatorium ook te leen, huur of koop. Een zuster kwam één keer per dag langs om de zieke te wassen en verschonen. Zo ging ze bij meerdere tbc-patiënten langs. Het herstel duurde

vaak lang. Het kwam vaak voor dat patiënten maanden en zelfs jaren in een tbc-huisje lagen.

Rond 1950 overleden in Nederland nog ongeveer 1300 mensen aan tbc. Door de verbeterde medische wetenschap en het toepassen van antibiotica zijn er tegenwoordig nauwelijks nog mensen in Nederland die aan tbc overlijden.

Links drie tbc-huisjes, rechts ons tbc-huisje.

HET TBC- HUISJE VAN DE MARGARETHA'S HOEVE

Ons huisje is ook zo'n juweeltje. Het is van prefab houtskeletbouw in Zwitserse chaletstijl en komt waarschijnlijk uit Duitsland. Het huisje is opgebouwd uit verticaal schotwerk met aan de buitenzijde een kraalprofiel. Aan de voorzijde zit een dubbele schuifdeur met glas, het oorspronkelijke hang- en sluitwerk is gelukkig nog aanwezig. Aan de achterzijde is nog een typisch element te vinden; het schuivend ventilatieluikje. Het dak is versierd met geschulpte windveer met klossen en een makelaar in chaletstijl.

VAN SIMPEL TOT JUWEELTJES

Meestal werden de tbc-huisjes in serie gemaakt. Het kwam ook voor dat rijkere mensen een huisje lieten ontwerpen door een architect en/of lieten bouwen door een schrijnwerker/timmerman. De vloeroppervlakte was meestal minder dan 10 m². De huisjes waren op een stalen onderstel met massieve wielen gemonteerd, zodat ze met de zon konden draaien. Daardoor werd er optimaal gebruik gemaakt van de mogelijkheid om in de zon te liggen. De huisjes hadden veel glas met openslaande deuren en in de zijwanden ramen die tegenover elkaar open konden. Ze waren oorspronkelijk geleverd in een beige/roomachtige kleur. Vaak ontstonden prachtige juweeltjes door de kleinschaligheid.

Ook het zeer vervallen tbc-huisje ondergaat een restauratie, zodat de toekomstige bewoners straks op de zon draaiend van een heerlijk kopje thee kunnen genieten. De restauratie van dit mooie projectje wordt door een restaurateur samen met een leerling van het Hout- en Meubileringscollege uitgevoerd.

U bent van harte uitgenodigd om tegen het einde van de restauratie het pand te bezoeken en een kopje thee of koffie in het tbc- huisje te komen drinken. Houd onze digitale nieuwsbrief in de gaten voor de uitnodiging.

de restauratie van de boerderij en het tbc- huisje is mede mogelijk gemaakt door:

Jong talent in onze bijzondere locaties

Een van onze doelstellingen is het toegankelijk maken van onze Bijzondere Locaties voor een zo breed mogelijk publiek. In één week kan het aanbod daarom variëren van een lezing, een antiekbeurs, een concert van een strijkkwintet, een kindervoorstelling en een avond vol niet-westerse muziek. De locaties zijn te huur voor derden, maar we programmeren uiteraard ook zelf. Daarbij stimuleren we nieuwe initiatieven en jong talent.

ONDERSTEUNEN NIEUWE INITIATIEVEN

Een mooi voorbeeld van een nieuw initiatief is het Weesp Chamber Music Festival in de Van Houtenkerk in Weesp. In 2013 hebben we het Navarra String Quartet geholpen met het organiseren van een driedaags festival dat in het teken staat van kamermuziek met concerten en een educatieproject. De productie, publiciteitsvoering en natuurlijk de prachtige locatie hebben we twee jaar lang verzorgd. In die korte tijd is het festival onder Weespenaren en liefhebbers van kamermuziek een begrip geworden. Zo kon het festival in 2016 haar eigen stichting oprichten mét een ANBI-status, eigen Vrienden en een fondsenwerfapparaat. Inmiddels zijn ze zelfstandig huurder van de Van Houtenkerk. Het festival is uitgegroeid tot een evenement waar heel Weesp aan meedoet, met meerdere locaties, een eigen festivalwinkel en een steeds uitgebreider randprogramma waaronder straatoptredens, een open podium en workshops. Het concertprogramma werd in 2018 door meer dan 1200 bezoekers bezocht en aan het educatieprogramma namen in 2018 nog eens 750 kinderen deel.

Scholenproject Weesp Chamber Music Festival

AANMOEDIGEN JONG TALENT

De jeugd heeft de toekomst. Ook de toekomst van erfgoed staat of valt bij de interesse van jongeren. Daarom proberen we op een laagdrempelige manier de monumenten open te stellen voor deze doelgroep. We doen dat bijvoorbeeld door tijdens tentamenperiodes studieplekken te creëren in De Duif en de Posthoornkerk, in samenwerking met de Universiteitsbibliotheek. Zo voorzien we in een

behoefte in de stad én maken de mooiste locaties van Amsterdam toegankelijk voor studenten. We werken gedurende het jaar meer samen met de UvA, HvA en andere opleidingsinstituten. Diploma-uitreikingen, congressen van studieverenigingen, programmering van uitwisselingsstudenten, workshops licht en geluid voor de studenten van de AHK, try-outs voor studenten theater en dans, en ga zo maar door. We zoeken overal gezamenlijk een geschikte locatie voor.

Bovendien programmeren en produceren we ook zelf met deze filosofie eigen culturele evenementen. Zo vindt jaarlijks op 1 januari het Oliebollenconcert in De Duif plaats, waarbij celliste Ella van Poucke het jaar muzikaal inluidt met bevriende musici. Ella is al sinds haar dertiende bij ons betrokken, samen met broer en pianist Nicolas van Poucke. Gezamenlijk hebben we het Kamermuziek Festival Amsterdam opgezet, waar het Oliebollenconcert onderdeel van uitmaakte. Inmiddels is Ella uitgegroeid tot een van de meest succesvolle cellisten in Nederland, treedt ze op in binnen- en buitenland en heeft ze tal van prijzen gewonnen, waaronder de Grachtenfestivalprijs 2017. Een mooi voorbeeld hoe we ons hebben ingezet bij talentontplooiing en het opdoen van podiumervaring.

En als we niet zelf produceren, dan zoeken we culturele partners die de ontwikkeling van jong talent en/of het op de been brengen van een jong publiek ook hoog in het vaandel hebben. We werken hecht samen met Paradiso, dat singer-songwriters voor een jongere publieksgroep programmeert in onder meer 't Zonnehuis, de Vondelkerk en de Amstelkerk. Ook andere part-

Caravan - Julian Schneemann & Friends op het Grachtenfestival 2018 in De Duif.

ners, zoals Klassiek op het Amstelveld, Jonge Strijkers en Blazers Amsterdam en het Grachtenfestival (zie foto) brengen jong talent op de spreekwoordelijke planken van onze locaties.

SAMENWERKINGEN 2019

De vleugel van de Russische meesterpianist Youri Egorov staat bij ons in de Amstelkerk. Dit is een uitgelezen startpunt om samen met de Young Pianist Foundation een nieuwe concertserie op te zetten. Deze Amstelkerk-serie zal zeer passend afgetrapt worden door de winnaars van de YPF Piano Competition/Grand Prix Youri Egorov.

In het nieuwe seizoen gaan we tevens zelf een serie programmeren die ook bijdraagt aan deze programmeringspijler: een reeks voorstellingen van jonge theatermakers in 't Zonnehuis. Zo willen wij nieuwe makers ondersteunen om zichzelf te ontwikkelen binnen een goed geoutilleerd theater én nieuw publiek laten kennismaken met ons prachtige cultureel erfgoed.

"Stadsherstel geeft mij alle vrijheid om plannen te ontwikkelen en support mij compleet, ook al lijkt wat ik wil op het eerste gezicht gans onmogelijk." Gelauwerd celliste Ella Poucke, vanaf haar 13e jaar op de planken in onze Bijzondere Locaties.

't Zonnehuis

Houd onze cultuuragenda in de gaten via www.stadsherstel.nl/cultuuragenda of haal de folder in één van onze Bijzondere Locaties.

“Ik adviseer u graag bij het maken van uw persoonlijke keuze, en hou ervan samen dromen te verwezenlijken.”

Stella van Heezik,
fondsenwerving

(PERIODIEK) SCHENKEN

SIMPEL SCHENKEN FISCAAL AFTREKBAAR

HELP OOK MEE!

Monumenten ook voor volgende generaties behouden? De Vereniging Vrienden van Stadsherstel en Stadsherstel Amsterdam doen dat graag mét u!

U kunt ons steunen op een manier die bij u past. Het is zelfs mogelijk dat u bepaalt aan welk doel of project u wilt geven. Iedere bijdrage is van harte welkom!

GEVEN KAN OP DE VOLGENDE MANIEREN

- Eenmalig, bijvoorbeeld aan een specifiek project (zie www.mijnstadsherstel.nl).
- Door middel van een periodieke schenking.
- Door middel van een fonds op naam.
- Of door ons op te nemen in uw testament.

PERIODIEK SCHENKEN KAN NU ZONDER TUSSENKOMST VAN EEN NOTARIS

Wanneer u Stadsherstel optimaal en voor minimaal vijf jaar wilt steunen, kunt u kiezen voor een periodieke schenking. Dat kan sinds 2014 met een schenkingsovereenkomst die u hiernaast als uitneembare variant aantreft. Ook kunt u de overeenkomst op onze website invullen, zie www.stadsherstel.nl/vrienden

U KRIJGT ONGEVEER DE HELFT VAN UW GIFT TERUG VAN DE BELASTINGDIENST!

Door deze overeenkomst en omdat wij een culturele ANBI-status hebben, krijgt u ongeveer de helft van uw schenking terug van de belastingdienst. Door de Geefwet mag u 1,25 x uw gift aftrekken van uw inkomstenbelasting of 1,5 x van uw vennootschapsbelasting. Daarnaast geldt bij het periodiek schenken geen drempel en maximumbedrag. Het bedrag is dus geheel aftrekbaar. Uw bijdrage komt voor de **volle 100%** ten goede aan de monumenten, omdat wij geen schenkelasting hoeven te betalen.

HEEFT U VRAGEN?

Als u met ons van gedachten wilt wisselen, mogelijkheden wilt bespreken of andere vragen heeft, dan horen wij dat graag. Dat kan telefonisch, per mail of in een vrijblijvend gesprek bij ons op kantoor in de mooie Amstelkerk. Of desgewenst bij u thuis. Wij zullen alles doen om uw wensen met zorg te realiseren!

REKENVOORBEELD PERIODIEK SCHENKEN:

U verdient € 35.000 per jaar en schenkt vijf jaar lang **€ 750** via een schenkingsovereenkomst. U kunt 1,25 x het bedrag aftrekken van de belastingen, wat inhoudt dat de belastingdienst 52% meebetaalt per jaar en **€ 393,75** teruggeeft.

Uw jaarlijkse netto schenking bedraagt dan € 357 terwijl wij € 750 kunnen besteden aan de monumenten.

U kunt er ook voor kiezen het belastingvoordeel te gunnen aan de monumenten. Uw bruto schenking is dan € 1.293, u krijgt € 543,00 terug van de belastingdienst en netto heeft u dan € 750,00 geschonken. Met uw extra bijdrage kunnen wij nog mooiere dingen doen! Op www.stadsherstel.nl kunt u meer lezen en met de schenkalculator precies uw situatie invullen en uitrekenen welk bedrag u terugkrijgt.

Contactpersoon:

Stella van Heezik
Hoofd afdeling Communicatie,
Fondsenwerving en Vrienden
stella@stadsherstel.nl
020-5200075 / 06-53434767

Vereniging Vrienden van Stadsherstel
IBAN: NL66 INGB 0005 659 267

PERIODIEK SCHENKEN IN 5 STAPPEN GEREGLD:

1. Vul de overeenkomst in en stuur hem naar ons op.
2. Wij vullen ons deel in en sturen u een kopie terug.
3. Wij bewaren één exemplaar in onze administratie en u bewaart een exemplaar in uw administratie.
4. Wij sturen u jaarlijks een acceptgiro of in geval van machtiging innen wij jaarlijks het bedrag.
5. U geeft bij uw belastingaangifte uw schenking op en uw schenking wordt in mindering gebracht op uw inkomstenbelasting.

COLOFON

Magazine nr. 83 - 2019
Een uitgave van Stadsherstel Amsterdam

REDACTIE

Stella van Heezik

AUTEURS

Claartje Chajes
Stella van Heezik
Harmen Kuiper

CONTACT

Bezoekadres
Amstelveld 10
1017 JD Amsterdam

Postadres
Postbus 3777
1001 AN Amsterdam

T 020 52 000 60
info@stadsherstel.nl
www.stadsherstel.nl

VORMGEVING

Ruigwerk

TEKENINGEN

Ruigwerk - Ernst Ruijgrok
Kees Kerkhoven

FOTOGRAFIE

Sjors van Dam
Stella van Heezik
Juan Hernandez
Monique Hollenkamp
Aart Jan van Mossel
Xander Richters
Wouter van der Wolk
Melle Meivogel

DRUKWERK

Zwaan printmedia

Dit magazine is geheel
FSC-gecertificeerd geproduceerd

BLIJF 6X OP DE HOOGTE VAN STADSHERSTEL

1 Stadsherstel Magazine

Wilt u dit magazine ook graag thuis ontvangen? Als Vriend ontvangt u het magazine en een speciaal boekje over een restauratieproject.

Word Vriend! Aanmelden kan via:
www.stadsherstel.nl/vriend

3 Facebook

Genieten van cultuur in onze Bijzondere Locaties

Luister naar klassieke klanken en bewonder de architectuur in onze Bijzondere Locaties. Bezoek bijvoorbeeld een concert in de sprookjesachtige Vondelkerk en let vooral ook op het schilderachtige plafond en de neogotische architectuur. Benieuwd naar de culturele evenementen? Bekijk het aanbod op stadsherstel.nl/cultuuragenda en vind ons leuk op facebook

5 Website

Niks missen? Bezoek onze website en het laatste nieuws verschijnt direct op uw beeldscherm.

www.stadsherstel.nl

6 Instagram

2 Digitale Nieuwsbrief

Te huur in hartje centrum

Wonen in de Negen Straatjes of aan de prachtige grachten? Lees dan elke maand onze digitale nieuwsbrief en kijk welke pareltjes er te huur zijn.

Aanmelden voor de nieuwsbrief kan via:
www.stadsherstel.nl/nieuwsbrief

4 Twitter

#RaadHetMonument In 1981 klein, vervallen en schattig #Amsterdams monument. Weten jullie waar dit is?

Volg ons op Twitter!
www.twitter.com/stadsherstel

VERENIGING VRIENDEN VAN STADSHERSTEL

De Vrienden van Stadsherstel spelen een belangrijke rol bij de aankopen en restauraties van de panden. Niet alleen zorgen zij ervoor dat unieke elementen worden teruggebracht in originele staat, maar dankzij hun financiële bijdrage kan Stadsherstel monumenten verwerven die anders verloren zouden zijn gegaan en restauraties uitvoeren die zonder die bijdragen niet haalbaar zijn.

SUBSIDIES EN FONDSEN

Stadsherstel vraagt voor diverse projecten een bijdrage aan subsidiegevers en fondsen voor het restaureren en onderhouden van haar panden. Zonder de subsidiegevers en fondsen zou het niet mogelijk zijn om het werk te blijven uitvoeren. Wij danken deze organisaties dan ook hartelijk voor hun bijdragen.

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Restauratie, herbestemming,
verhuur, beheer en openstelling van
monumenten voor nu en de toekomst